

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS FAKULTETAS
MUZIKOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

LAURA REMEIKIENĖ

**NEFORMALIOS MUZIKINĖS VEIKLOS POVEIKIS
IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ
PSICHOSOCIALINEI RAIDAI: TĖVŲ POŽIŪRIO
ANALIZĖ**

Magistro darbas

Darbo vadovė
Prof.dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2017

Remeikienė L. Neformalios muzikinės veiklos poveikis ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai: tėvų požiūrio analizė: Muzikos pedagogikos magistro darbas/vadovė prof. dr. D. Strakšienė; Šiaulių universitetas, Ugdymo mokslų ir socialinės gerovės fakultetas, Muzikos pedagogikos katedra. – Šiauliai, 2017. – 62 p.

SANTRAUKA

Šiame darbe analizuojami vaikų psichosocialinės raidos pokyčiai, išryškėję lankant neformaliosios veiklos muzikinę studiją. Tyrimo eigoje analizuojama neformaliojo muzikinio ugdymo samprata Lietuvoje, apibrėžiami šios veiklos tikslai, uždaviniai, formos bei alternatyviosios kryptys. Taip pat aptariami vaiko psichosocialinės raidos tarpsniai (nuo kūdikystės iki priešmokyklinio amžiaus periodo) bei muzikinio ugdymo ypatumai einamaisiais laikotarpiais.

Tyrimo tikslas – atskleisti neformalios muzikinės veiklos poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai. Tyrimui įgyvendinti iškelti šie uždaviniai: išanalizuoti neformalaus muzikinio ugdymo sampratą, tikslus ir uždavinius; aptarti ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos etapus; išryškinti muzikinio ugdymo ir vaiko psichosocialinės raidos sąveiką. Darbe keliama hipotezė – tikėtina, kad išryškinti ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinio ugdymo patrauklumo aspektai, kryptingas, tikslingas, kompleksiškas ir kūrybiškas vaikų muzikavimas neabejotinai įtakoja ugdytinių psichosocialinę raidą.

Siekiant atskleisti neformalios muzikinės veiklos poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai, buvo atliktas tyrimas, pasirenkant kokybinio tyrimo strategiją ir naudojant interviu metodą. Tyrime dalyvavo 30 informantų (studiją lankančių vaikų tėvelių): 25 moterys ir 5 vyrai. Pasirinktų informantų amžius varijuoja nuo 26 iki 44 metų. Tyrimo duomenų analizei buvo naudotas tradicinis kokybinės turinio (*content*) analizės metodas.

Mokslinės literatūros analizė patvirtino, kad neformalusis muzikinis ugdymas ikimokykliniame amžiuje turi svarios įtakos vaiko psichosocialinės raidos vystymuisi, emocinių ir kognityvinių gebėjimų ugdymui(si). Muzikinis ugdymas ne tik pozityviai papildo kognityvinę ugdytinių raidą, bet ir formuoja prigimtinius gebėjimus, skatina vaiko psichosocialinės raidos pokyčius, o muzikos ir socializacijos sąsajos užtikrina visybinių žmogaus vystymą(si).

Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad kryptinga, tikslinga, autorine programa paremta neformali muzikinė veikla, gali pozityviai paveikti ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinę raidą. Tai akivaizdžiai įrodo surinkti ir kokybinio tyrimo priemonėmis apdoroti informantų teiginiai, kuriuose pateikti svarūs argumentai, patvirtinantys, kad neformali muzikinė veikla: teigiamai veikia vaikų kalbos vystymąsi; padeda vaikams drąsiau reikšti mintis, aktyviau bendrauti su savo šeimos nariais ir su bendraamžiais; skatina tapti aktyvesniais – daugiau dainuoti, šokti, judėti; padeda aiškiau suvokti supantį pasaulį, gebėti išsakyti savo nuomonę, tapti daug atviresniems; padeda atsiskleisti lyderystės bruožams; sudaro prielaidas atrasti įvairiausio spektro emocijų, išgyventi jas, atpažinti ir įvardinti; skatina imituoti užsiėmimų ir koncertų metu vykstančią veiklą namų aplinkoje.

Kokybinio tyrimo priemonėmis išanalizuoti informantų teiginiai patvirtino hipotezę, jog išryškinti kompleksiški ir kūrybiški neformalios muzikinės veiklos bruožai, atitinkantys dabarties gyvenimo poreikius, neabejotinai daro poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai.

Remeikienė L. The Impact of Non-formal Music Activities on Pre-school Age Children's Psychosocial Development: the Analysis of Parents' Approach: Master's thesis in Music Pedagogy / Supervisor Prof. Dr. D. Strakšienė; Šiauliai University, Faculty of Education Sciences and Social Welfare, Department of Music Pedagogy. - Šiauliai, 2017. - 62 p.

SUMMARY

This research analyzes changes in children's psychosocial development that showed up attending the music studio of non-formal activities. The research deals with the conception of non-formal music education in Lithuania, defines aims, objectives, forms and alternative trends of this activity. The child's psychosocial development stages (from infancy until pre-school age period) and peculiarities of music education in these periods are also discussed.

The research aim is to disclose the impact of non-formal music activities on pre-school age children's psychosocial development. To implement the research, the following objectives were raised: to analyze the concept, aims and objectives of non-formal music education; to discuss the concept and stages of pre-school age children's psychosocial development; to highlight the interaction between music education and the child's psychosocial development. The hypothesis of the research work: it is likely that the highlighted aspects of attractiveness of pre-school age children's music education and children's targeted, purposeful, complex and creative music making undoubtedly influence learners' psychosocial development.

In order to disclose the impact of non-formal music activities on pre-school age children's psychosocial development, the research was carried out choosing a qualitative research strategy and using an interview method. The research included 30 informants (parents of children attending the music studio): 25 females and 5 males. The selected informants' age ranges from 26 to 44 years. The analysis of research data was conducted employing the traditional qualitative content analysis method.

The analysis of scientific literature confirms that non-formal music education in the pre-school age has a substantial impact on the child's psychosocial development and (self-) development of emotional and cognitive abilities. Music education both positively supplements learners' cognitive development and forms natural abilities, promotes changes in the child's psychosocial development, while links between music and socialization ensure holistic human (self-) development.

The results of the conducted research demonstrate that non-formal music activities that are grounded on targeted, purposeful, authorial programme can positively influence pre-school age children's psychosocial development. This is clearly proved by informants' statements, which have been collected and processed using qualitative research tools, providing strong arguments confirming that non-formal music activities: positively influence children's language development; help children to express their thoughts more bravely, communicate with their family members and peers more actively; encourage them to become more active: to sing, dance and move more; help to perceive the surrounding world more clearly, to be able to express their opinion and become much more open; help to disclose leadership features; create preconditions to discover a diverse range of emotions, to experience, recognize and name them; encourage to simulate the activities that take place during sessions and concerts in the home environment.

The informants' statements, analysed using qualitative research tools, confirmed the hypothesis that the highlighted complex and creative features of non-formal music activities,

which meet the needs of the present, undoubtedly influenced pre-school children's psychosocial development.

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. NEFORMALIAUS MUZIKINIO UGDYMO TEORINIS ASPEKTAS.....	12
1.1. Neformalaus muzikinio ugdymo samprata Lietuvoje.....	12
1.2. Neformalaus muzikinio ugdymo tikslai ir uždaviniai.....	16
1.3. Neformalaus ugdymo alternatyviosios kryptys.....	18
2. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS TEORINIS ASPEKTAS.....	22
2.1. Psichosocialinės raidos samprata.....	22
2.2. Psichosocialinės raidos tarpsnių apžvalga.....	25
2.2.1. Vaiko amžius nuo gimimo iki 2 metų.....	26
2.2.2. Vaiko amžius nuo 3 iki 5 metų.....	28
2.2.3. Vaiko amžius nuo 5 iki 7 metų.....	30
2.3. Muzikinio ugdymo ypatumai skirtingais vaikų amžiaus tarpsniais.....	31
2.4. Muzikinio ugdymo ir psichosocialinės raidos sąsajos.....	34
3. TĖVŲ POŽIŪRIS Į NEFORMALIOS MUZIKINĖS VEIKLOS POVEIKĮ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOSOCIALINEI RAIDAI.....	36
3.1. Kokybinio tyrimo metodologija.....	36
3.2. Kokybinio tyrimo rezultatai.....	41
IŠVADOS.....	61
LITERATŪRA.....	63

Išvadas

Šiuolaikinio švietimo kontekste, kurį lemia intensyvūs informacijos srautai ir poreikis nuolat mokytis bei tobulėti, ugdymo tikslu tampa siekis padėti individo saviraiškai realiomis ir idealiomis vertybėmis išplėtoti prigimties duomenų srautus, kurie tampa galingiausia žmoniją valdančia jėga.

Sparčiai kintant visuomenei ir ją supantiems socialiniams ir kultūriniais procesams, į ugdymą vis labiau pradedama žvelgti kaip į nenutrūkstamą procesą, kurį žmogus tęsia visą savo gyvenimą. Kaip svarbi nenutrūkstamo arba dar kitaip permanentinio ugdymo dalis, pedagoginėje literatūroje išskiriamas neformalusis ugdymas, kuris, išaugęs saviugdosa arba savaiminio mokymosi galimybėmis, daro įtaką tam tikriems pokyčiams švietimo procese, taip pat lemia kaitos procesus ir formaliajame ugdyme (Jucevičienė, 1997). Formali sistema tampa nebeįėjusi atliepti socialinių ir ekonominių pokyčių. Neformalus ugdymas „ateina“ į pagalbą formuojant išsilavinusio žmogaus kūrybinę saviraišką, vertybines nuostatas, motyvaciją, dorinį, intelektualinį ugdymą ir pan.. Kitaip tariant, šioje, istoriškai susiklosčiusioje situacijoje, būtina formaliojo ir neformaliojo ugdymo sąveika ir sintezė, kurių kontekste ypatinga rolė tenka meniniam, muzikiniam ugdymui. Pastarasis lygiaverčiai su kitomis švietimo sritimis reikšmingai prisideda ne tik prie vaikų ir jaunimo auklėjimo proceso, pozityviai veikia asmenybės brandą, bet ir iš esmės prisideda prie šalies kultūros ir meno raidos pažangos (Matonis, 2000).

Darbo aktualumas. Neformalusis muzikinis ugdymas – kompetencijų ugdymas laisvai pasirenkama muzikine veikla, kurios metu ugdomi socialiniai poreikiai, kūrybinga, pilnavertė asmenybė. Jau antikos laikais muzika buvo viena iš svarbiausių dalykų, tinkamų auklėti jaunąją kartą, nes pasak Z. Rinkevičiaus, „žmogaus ryšys su muzika sudaro puikias galimybes praturtinti savo individualią patirtį kitų sukurtais meno turtais, didžiuliu dvasiniu lobynu, vaizdžiai tariant, kūrėjų gyvenimų dvasinėmis biografijomis. Jas išgyvendamas ir įsisavindamas žmogus per savąjį Aš iš naujo atranda vertybių sistemą. Dvasinio darbo dėka atsiveria galimybė egzistenciškai suvokti save, savo raišką, kitus, pasaulį, socialinę veiklą ir jos prasmę“ (Rinkevičius, 2006, p.16). Autorius teigia (ten pat), kad muzikinis ugdymas ypatingai svarbus ir reikšmingas ankstyvajame – ikimokykliniame amžiuje, nes pagrindiniai gebėjimai formuojasi nuo gimimo iki dešimties metų, kai vaikas vystosi fiziškai, emocionaliai, kai formuojasi muzikinis intelektas, vaiko veiksmas, refleksija ir kt. Būtent ankstyvajame amžiuje, muzikinio

auklėjimo dėka, galima išryškinti vaiko jautrumą, įvairiausio pobūdžio jausmus, emocijas, skatinti aktyvaus pažinimo pastangas, leidžiančias užmegzti ryšį su meno vertybėmis ir net koreguoti elgesį. Manoma, kad ankstyvajame amžiuje formuojasi ir „patyrimas“, kuris, aprėpia jausmus, emocijas, suvokimą, pažinimą, nuostatas ir asmeninius įsitikinimus.

Ankstyvojo muzikinio ugdymo svarbą vaiko visuminei raidai savo darbuose akcentuoja daugelis užsienio (Sullivan, Willingham L. (2004); Gordon, 1999; Orff, 1975) ir Lietuvos (Katinienė, 1998; Balčytis, 2005; Matonis, 2000; Girdzijauskienė, 2013; Piličiauskas, 2002; Velička 1995 ir kt.) mokslininkų.

Analizuojant mokslinę literatūrą pastebima, kad autoriai (Berežnoj, 2011; Kingas, 2008; Elo, 2008; Hickey, 2003) savo studijose išskiria muzikinio ugdymo ir jų bendro vystymosi sąveiką bei vaikų muzikinės kūrybos galimybes. Campbell D., 1993, Aleksienė V., 2001, akcentuoja terapinių muzikos aspektų naudą ikimokyklinukams, Aleknaitė – Bieliauskienė R., 2011 gilinaisi į vaikų tautinio mentaliteto ugdymą muzika, Dubosaitė L., 2007, 2009, analizuoja gabių vaikų ugdymo problemas ir pan.

Mokslinių studijų apžvalga suponuoja prielaidą, jog dauguma autorių, siekdami panašių tikslų – mokyti pažinti ir suvokti muziką, ugdyti visapusišką asmenybę, savo metodinėse rekomendacijose pateikia gana skirtingus mokymo tikslus, būdus ir ugdymo turinį. Autorių pateiktose mokslinėse išvalgose ir metodinėse rekomendacijose gana menkas dėmesys skiriamas ikimokyklinukų psichosocialinės raidos aspektams nagrinėti, stinga darbų, kuriuose būtų analizuojami vaikų asmeniniai pasiekimai. Tai galima traktuoti kaip aktualią pedagoginę **problema**, kuriai išspręsti pasitelkiama asmeninė, dvidešimties metų praktinio darbo su ikimokyklinio amžiaus vaikais patirtis ir autorinės muzikinio ugdymo programos analizė. Turint galvoje, jog kiekvienas vaikas yra unikalus, reikalaujantis atskiro kruopštaus asmeninio priėjimo ir santykio su pedagogu, šiame darbe keliama **hipotezė** – tikėtina, kad išryškinti ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinio ugdymo patrauklumo aspektai, kryptingas, tikslingas, kompleksiškas ir kūrybiškas vaikų muzikavimas neabejotinai daro įtaką ugdytinių psichosocialinei raidai.

Tyrimo objektas – neformali ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinė veikla.

Tyrimo tikslas – atskleisti neformalios muzikinės veiklos poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti neformalaus muzikinio ugdymo sampratą, tikslus ir uždavinius;
- 2) aptarti ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos sampratą ir etapus;
- 3) išryškinti muzikinio ugdymo ir vaiko psichosocialinės raidos sąveiką;
- 4) atlikti kokybinį tyrimą, siekiant ištirti muzikinių užsiėmimų poveikį vaiko psichosocialinei raidai.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros šaltinių analizė; norminių neformalaus vaikų švietimo dokumentų analizė; kokybinis ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvų tyrimas, panaudojant *interview* metodą.

Tyrimo duomenų apdorojimo metodai: aprašomosios statistikos metodas; tyrimo duomenų analizei buvo naudotas tradicinis kokybinės turinio (*content*) analizės metodas. *Windows Microsoft Word* ir *Windows Microsoft Excel* programos naudotos sudarant lenteles, paveikslus.

Tyrimo bazė ir imtis. Tyrime dalyvavo 30 informantų („Lauros studija“ lankančių vaikų tėvelių): 25 moterys ir 5 vyrai. Pasirinktų informantų amžius varijuoja nuo 26 iki 44 metų.

Magistro darbo rengimo etapai:

I etapas. 2015-2016 m. m. mokslinės (pedagoginės, filosofinės, psichologinės) literatūros studijavimas ir analizė.

II etapas. 2016 m. gegužės-lapkričio mėn. teorinės darbo dalies rengimas.

III etapas. Nuo 2016 m. lapkričio mėn. iki 2017 sausio mėn. pasirengimas tyrimui ir tyrimo realizavimas.

IV etapas. 2017 vasario – balandžio mėn. tyrimo rezultatų analizė, darbo išvadų parengimas.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbas susideda iš įvado, trijų dalių, išvadų, literatūros sąrašo ir priedų. Darbe pateiktos 6 lentelės.

Darbo aprobacija

2012 m. kovo 26 d. praktinis seminaras muzikos mokytojams „Šiuolaikinių technologijų panaudojimas muzikos pamokose“. Telšių švietimo centras.

2014 m. kovo 14 d. respublikinė konferencija „Muzikinis ugdymas ikimokykliniame amžiuje. Naujovės ir patirtys“. Panevėžio „Vilties“ pagrindinė mokykla.

2014 m. kovo 18 d. praktinis seminaras muzikos mokytojams „Žaidžiame dainą“. Vilkaviškio švietimo centras.

2014 m. lapkričio 27 d. praktinis seminaras ikimokyklinio amžiaus pedagogams „Žaidžiame dainą“. Marijampolės Meilės Lukšienės švietimo centras.

2015 m. rugsėjo 4 d. seminaras Islandijos lietuvių bendruomenėje. Tema – „Ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinės patirtys koncerto metu“.

2015 m. spalio 28 d. respublikinė metodinė praktinė konferencija „Muzikinis ugdymas pradinėse klasėse. Naujovės ir patirtys“. Panevėžio „Vilties“ progimnazija.

2016 m. balandžio 22 d. etikos projektas „Edukaciniai užsiėmimai ir muzikos poveikis vaiko raidai“. Šiaulių Jovaro progimnazija.

2016 m. birželio 13 d. seminaras Švedijos lietuvių bendruomenėje. Ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinės patirtys koncerto metu. Autorinė programa.

2017 m. vasario 13 d. autorinės programos publikavimas radijo laidoje „Vakaro žvaigždė“. Vilnius.

2017 m. kovo 20 d. autorinės programos „Ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinės patirtys koncerto metu“ pristatymas-seminaras Vokietijos lietuvių bendruomenėje.

2017 m. balandžio 11 d. kvalifikacijos tobulinimo programa Pasvalio ir kitų rajonų bendrojo ugdymo mokyklų muzikos mokytojams. Muzikinio ugdymo naujovės ir patirtys. Pasvalys.

2017 m. balandžio 18 d. projektas „Mažosios Velykos“. Pravestas seminaras „Muzikinis ugdymas ikimokykliniame amžiuje“. Šiauliai. Lopšelis darželis „Gintarėlis“.

2017 m. balandžio 19 d. kvalifikacijos tobulinimo seminaras Šiaulių regiono muzikos, pradinio ugdymo, priešmokyklinio ir ikimokyklinio amžiaus vaikų teatro mokytojams. Šiaulių miesto savivaldybės švietimo centras.

Pagrindinės sąvokos ir jų apibrėžimai

Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Socializacija – socialinės patirties perėmimas ir aktyvus atgaminimas individo veiklos ir bendravimo procese, individo tapimas visuomeniniu žmogumi, socialine būtybe.

Pozityvioji socializacija – pozityvių veiksmų politika (pozityvios socializacijos scenarijus), kuria remdamiesi asmenys ar jų grupės koreguoja subjektų elgseną, siekdami įtvirtinti kultūros pozityvius elementus ir sudaryti užkardą visuomenei nepriimtinių šios kultūros elementų pasekmėms.

Muzikinis ugdymas – tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas, sąveikaujant jiems su muzikos meno bei kitomis, susijusiomis su muzika, kultūros vertybėmis.

Raida – tai progresuojantys ir nuoseklūs vaiko motorinės, kognityvinės, socialinės, kalbos bei adaptacinio elgesio plėtotės pokyčiai.

Raidos psichologija – psichologijos šaka, kuri tyrinėja visą gyvenimą vykstančius fizinius, psichikos ir socialinius pokyčius.

Socialinė psichologija – mokslinis tyrinėjimas, kaip mes mąstome vienas apie kitą, kaip veikiame vienas kitą ir kaip santykiaujame.

Asmenybė – individuali įgūdžių visuma.

Emocinės žinios – žmogaus mokėjimas atpažinti savo ir kitų žmonių emocijas ir supratimas, kokios situacijos ir įvykiai gali sukelti vienokias ar kitokias emocijas.

Motyvacija – visuma vidinių procesų, skatinančių, palaikančių ir nukreipiančių veiklą.

Gabumas – visų gebėjimų, įgytų mokantis ir dirbant, pagrindas.

1. NEFORMALIAUS MUZIKINIO UGDYMO TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Neformalaus muzikinio ugdymo samprata Lietuvoje

Lietuvos respublikos švietimo įstatymas (2011) skelbia, kad švietimas yra veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti yra prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė. Švietimas, kaip asmens, visuomenės ir valstybės ateities kūrimo būdas, grindžiamas žmogaus nelygstamos vertės, jo pasitenkinimo laisvės, dorinės atsakomybės pripažinimu, demokratiniiais santykiais, šalies kultūros tradicijomis, Švietimas saugo ir kuria tautos tapatybę, perduoda vertybes, kurios daro žmogaus gyvenimą prasmingą, visuomenės gyvenimą – darnų ir solidarų, valstybės – pažangų ir saugų. Švietimas savo paskirtį geriausiai atlieka tada, kai jo raida lenkia bendrąją visos raidą. Jis yra prioritetiškai valstybės remiama visuomenės raidos sritis.

Valstybiniuose dokumentuose nurodoma, kad švietimo sistema apima:

- 1) formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas);
- 2) neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą ir suaugusiųjų švietimą);
- 3) savišvietą;
- 4) švietimo pagalbą (profesinį orientavimą, švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje, konsultacinę, mokytojų kvalifikaciją).

Lietuvos švietimo dokumentuose (Lietuvos švietimo įstatymas, 2011; Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2015) išskiriama neformali meninio ugdymo sritis, kryptingai veikianti visapusišką asmenybės ugdymą, įgytų žinių panaudojimą stiprinant asmeninę kompetenciją. Vaikų ir jaunimo socializacijos projekte (2004) pateikiama informacija apie neformalaus ugdymo naudą visapusiškam asmenybės tobulėjimui. Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Formalusis švietimas – (angl. *formaleducation*) yra valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas lavinimasis, mokymasis ir studijos, kurias sėkmingai baigusieji gauna valstybės pripažįstamą diplomą arba pažymėjimą. Formalusis švietimas yra teikiamas mokymo

institucijose, turinčiose aiškiai apibrėžtus mokymo tikslus, laiką ir lėšas (Gedvilienė, Teresevičienė, 1999).

Neformalusis ugdymas(is) – (angl. *non-formal learning*) mokymasis, kuris vyksta specialiai tam neskirtos, bet suplanuotos (kalbant apie mokymosi uždavinius, laiką ir profesionalią pagalbą) veiklos metu. Besimokančiojo požiūriu tai yra sąmoningas procesas.

Neformalusis švietimas – organizuotas, bet nebūtinai institucinis, švietimas. Jis vykdomas sistemingai ir lygiagrečiai su bendrojo lavinimo programomis, tačiau dažniausiai neišduoda išsilavinimą patvirtinančių dokumentų, o laisva forma patvirtina tam tikrų kompetencijų įgijimą. Besimokantieji ugdomi savanoriškai ir yra aktyvūs mokymosi proceso raidoje (Ugdymo plėtotės centras, 2013).

Galima teigti, kad formalusis muzikinis švietimas neretai nesuteikia galimybių visiems mokiniams visiškai atskleisti savo galimybių ir gebėjimų, nevisada ugdytiniai randa juos tenkinančias formas, patiria „neigimą“, tuo tarpu neformalusis muzikinis ugdymas tenkina pažinimo ir saviraiškos poreikius, padeda įgyvendinti pomėgius, atskleidžia galimybes prasmingam laisvalaikiui. Dažnai neformalusis ugdymas vaikams ir jaunimui yra gerokai patrauklesnis nei formalusis. Dėl šios ir kitų priežasčių būtina atrasti sąsają tarp formaliojo ir neformaliojo muzikinio ugdymo, šie du ugdymo principai papildo vienas kitą ir užpildo silpnąsias grandis. Vis dažniau kalbama apie neformalaus muzikinio ugdymo svarbą jaunajai kartai, kultūrai.

Šiuolaikinis gyvenimo tempas ir vis labiau globalėjantis pasaulis kelia didžiulius iššūkius. Stiprios asmenybės poreikis tampa neišvengiamas. Sąmoningas gyvenimo krypties pasirinkimas, prasminga veikla, kritiškas mąstymas, santykis su kitais individais, savidisciplinos įgūdžiai, mokėjimas pozityviai būti ir veikti jau tampa privaloma norma kiekvienam iš mūsų. Neretai jaunam žmogui sunku susivokti ir numatyti kryptingas galimybes. Asmenybės ugdymas – sudėtingas, diskretiškas ir dinamiškas procesas, padedantis asmeniui suvokti ir įprasminti save, rasti vietą visuomeniniame gyvenime, sprendžiant esmines žmogaus būties problemas (Stulpinas, 1996). To pasiekti galima neformalaus ugdymo pagalba, kuris tampa vis aktualesnis ir reikšmingesnis Lietuvos švietimo kontekste. Laisvalaikio kultūra turi didžiulę reikšmę asmenybės tobulėjimui. Neformalusis ugdymas yra neformaliojo švietimo dalis, kurios veiklą reglamentuoja šie dokumentai: Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. Kovo 17 d. Nr. XI-1281); Neformaliojo vaikų

švietimo koncepcija (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V-554); Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 24 d. nutarimu Nr. 82); Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. spalio 11 d. įsakymu Nr. V-1715). Iki 2002 m. neformalus vaikų ugdymas nebuvo aiškiai apibrėžtas. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 2003, Nr. 63–2853), priimtame 2003 metais, iki tol buvusi „papildomojo ugdymo“ sąvoka buvo apibrėžta kaip neformalusis vaikų švietimas. Mokslininkų darbuose sutinkami gana įvairūs terminai susiję su ugdymu ne pamokų metu: „neformalusis švietimas“, „neformalusis ugdymas“, „užmokyklinis darbas“, „užklasinis auklėjimas“, „papildomas ugdymas“, „pasirenkamasis vaikų ugdymas“ ir kt. Neformalaus vaikų švietimo koncepcijos redakcijoje (2012) nurodoma, kad sąvokos *pasirenkamasis vaikų ugdymas* įvedimas ir programų skirstymas lengviau leistų atskleisti programų specifiką. Padidintų vaikų galimybes tinkamai pasirinkti, dalyvauti pasirenkamojo dalyko veiklose. Tokiu būdu galima būtų sutaupyti ugdymo išlaidas ir padidinti norinčių ugdytinių skaičių.

Šiuolaikinėje neformaliojo ugdymo koncepcijoje išskiriami štai tokie neformaliojo ugdymo principai:

- 1) specifinė aplinka;
- 2) aktyvus dalyvavimas procese;
- 3) mokymasis remiantis asmenine patirtimi;
- 4) atviras, neformalus bendravimas;
- 5) nekonkurencinė aplinka ir jos kūrimas.

Be to, dabartiniame laikmetyje vis dažniau pabrėžiama žinių visuomenės reikšmė bei mokymosi neformalioje aplinkoje būtinybė. Žinios tampa pagrindiniu kapitalu, kūrybiškumas tampa būtinu visuomenės narių bruožu. Šiam tikslui švietimas tampa galinga sąlyga ir priemone. Ryškėja mokymosi visą gyvenimą reikalingumas. Vis dažniau kalbama apie šalies autentiškumo išsaugojimą, ypatingas dėmesys yra skiriamas vaiko kultūrinėms kompetencijoms ugdyti.

Kultūrinė asmens kompetencija – tai asmens gebėjimas suvokti ir vertinti kultūrinės realijas, dalyvauti kultūriniame gyvenime, puoselėti ir plėtoti kultūrinį paveldą, gebėjimas suvokti ir vertinti įvairias kultūros formas ir reiškinius, pažinti tiek aukštojo, klasikinio meno vertybes, tiek ir populiarinio meno reiškinius (Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija,

2008). „Vadinasi, įtraukiant moksleivį į aktyvią praktinę veiklą, ugdymo procesą, kaupiant dorovinio elgesio įpročius, svarbu kryptingai panaudoti mokymo ir nepamokinės veiklos galimybes, siekti jų glaudžios vienovės. Nepamokinė veikla teikia plačias galimybes mokinių elgesio kultūrai formuoti (Barkauskaitė, 2004, p. 21).

Ypatingą reikšmę, formuojant ir puoselėjant vaikų elgesio kultūrą ir galimybes, atlieka neformalus muzikinis ugdymas. Pastarasis formuoja ir stiprina pagrindines asmenines savybes, tokias kaip: savistaba, savęs pažinimas, saviraiška, sveika gyvensena ir t.t., įtakoja edukacinę sritį – savarankiškas mokymasis, informacijos valdymas, loginio, kritinio, kūrybinio mąstymo lankstumas. Be to, neformalusis muzikinis ugdymas atlieka dar vieną svarbią užduotį – ugdo dvasines ugdytinių vertybes.

Dvasinės vertybės įtraukiamos į ugdymo tikslus tiesiogiai ar per kompetencijų ugdymą papildyti ir susieti su tekstu.. (Bendrieji ugdymo planai, 2013). Tai švietimo politikos lygmuo. Džiugu, kad šiuolaikinėje Lietuvos švietimo politikoje vis daugiau dėmesio telkiama dvasinių vertybių aptarčiai ir jų diegimo į ugdymo procesą galimybėms.

Apibendrinant galima teigti, kad didėjant visuomenės sąmoningumui neformaliam muzikiniam ugdymui skiriama vis daugiau dėmesio. Steigiama vis daugiau meninio, muzikinio ugdymo įstaigų, kurios tampa alternatyva siekiantiems išskirtinio dėmesio, specifinės aplinkos, trokštamų žinių efektyvumo ir naudingumo.

1.2. Neformalaus muzikinio ugdymo tikslai ir uždaviniai

Muzika (gr. *μουσική (τέχνη)* – musiké (téchne) – mūzų menas) – garsų menas (tarptautinių žodžių žodynas). Muzika gali įveikti etinę sielos sritį ir jeigu muzika turi tokių savybių, ją reikia įtraukti į jaunimo auklėjimo disciplinų sąrašą (Žukauskienė, 2001). Muzika skiepija gilius jausmus ir mintis, lavina žmogų. Pagrindinis muzikinio ugdymo tikslas – suteikti ugdytiniams bendrą, kasdieniniam žmogaus gyvenimui reikalingą muzikinį išsilavinimą, išmokyti dainuoti, suvokti muziką, skatinti muzikuoti, išlavinti muzikinį skonį, visapusiškai brandinti asmenybę. Teoretikai, kalbėdami apie muzikos reikšmę žmogui, sako, jog ji visų pirma reprezentuoja dvasinį žmogaus pasaulį (Katinienė, 1998; Vaičienė, 1996). Muzika plačiai naudojama kaip profilaktinė, relaksacinė priemonė (pavyzdžiui, dainavimas gali išgydyti mikčiojimą). Ypatingai svarbu pažinti vaikų muzikines galimybes, išmanyti muzikinės veiklos organizavimą, numatyti jos ypatumus ir tinkamai įvertinti pedagogo vaidmenį lavinant muzikinius gebėjimus.

Pradinio ugdymo programoje (2008) muzikos dalykui keliamas tikslas: „puoselėti prigimtinių vaiko muzikalumą, ugdyti kūrybinius ir atlikimo gebėjimus, estetinę nuovoką, plėtoti emocijų ir jausmų sritis, intelektą“, kuri įgyvendinant, keliami *muzikiniai ugdymo uždaviniai*, siekiant, kad mokiniai: lavintųsi muzikos atlikimo įgūdžius, išmoktų naudotis muzikos kalbos priemonėmis; ugdytųsi kūrybinius gebėjimus, vaizduotę, pasinaudotų jais tiek muzikos, tiek ir kitų dalykų pamokose; mokytųsi įsiklausyti, suvokti ir (arba) pajauti muzikos kūrinio keliamas menines emocijas; dalyvautų muzikiniame šeimos, klasės, mokyklos gyvenime; gerbtų savo šalies ir kitų tautų muzikinę kultūrą.

Neformaliojo muzikinio ugdymo uždaviniai neatsiejamai susiję su bendraisiais neformaliojo ugdymo uždaviniais:

- 1) išmokyti mąstyti, ugdyti įgūdžius, gebėti juos pritaikyti asmeninėje bei visuomeninėje veikloje,
- 2) ugdyti sąmoningumą, savarankiškumą, skatinti iniciatyvą,
- 3) sudaryti sąlygas atsiskleisti, suprasti save, atrasti talentus, puoselėti juos ir turtinti savo dvasinį lobyną,
- 4) padėti formuoti pasaulėžiūrą.

Neformalusis muzikinis ugdymas (žr. Neformalioji vaikų švietimo koncepcija, 2012) grindžiamas šiais neformaliojo ugdymo principais:

- 1) savarankiškumo (vaikai laisvai renkami švietimo teikėją ir jo siūlomas veiklas);
- 2) prieinamumo (veiklos ir metodai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį nepriklausomai nuo jų socialinės padėties);
- 3) individualizavimo (ugdymas individualizuojamas atsižvelgiant į asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus);
- 4) aktualumo (veiklos skirtos socialinėms, kultūrinėms, asmeninėms, edukacinėms, profesinėms ir kitoms kompetencijoms ugdyti);
- 5) demokratiškumo (mokytojai, tėvai ir vaikai yra aktyvūs ugdymo(si) proceso kūrėjai, kartu nustato ugdymosi poreikius);
- 6) patirties (ugdymas grindžiamas patyrimu ir jo refleksija);
- 7) ugdymosi grupėje (mokomasi spręsti tarpasmeninius santykius, priimti bendrus sprendimus, dalytis darbais ir atsakomybėmis);
- 8) pozityvumo (ugdymosi procese kuriamos teigiamos emocijos, sudaromos sąlygos gerai vaiko savijautai).

Neformaliojo muzikinio ugdymo principai grindžiami dėsniais.

1. Šis ugdymas yra saugus procesas. Tai nėra paprasta laisvalaikio praleidimo forma, tai – malonus ir įdomus žinių, įgūdžių ir kompetencijų įgijimo būdas, kuomet nebijoma suklysti, lengvai ir be baimės atrandamos silpnosios gebėjimų pusės, siekiama, kad ugdytinis būtų saugus, būdamas savimi. Visa tai užtikrina sukurta *nekonkurencinė* aplinka, *atviras ir neformalus bendravimas*. Ugdytiniai nėra lyginami vienas su kitu, atsiribojama nuo bereikalingos įtampos, galima ramiai įsivertinti asmeninius pasiekimus ir juos aptarti.

2. Neformalaus muzikinio ugdymo procese kokybiškai ir kūrybiškai derinami ugdymo metodai (emociniai, fiziniai, intelektiniai), padedantys atsiskleisti, formuotis *visuminei* asmenybei. *Visuminis* principas neformaliojo ugdymo procese grindžiamas patyrimu, kuris yra pilnai suvoktas ir įsisąmonintas. Pilnai įsisavinti ir suvokti įmanoma tik *asmeninio* aktyvumo ugdymo(si) procese dėka. *Būnant aktyviam* nesunku dalintis darbais, emocijomis, patyrimais su kitais grupės nariais, nes grupė neformaliame ugdyme yra tarsi vienas vienetas, savotiškas visuomenės modulis. Ir galiausiai, neformali muzikinė veikla vyksta specifinėje aplinkoje, specialiai paruoštoje erdvėje, kur galima saugiai ugdyt(is), nepakenkiant nei sau nei aplinkiniams.

Apibendrinant galima teigti, kad neformalus muzikinis ugdymas Lietuvos švietimo sistemoje atlieka didelį vaidmenį. Jis ne tik papildo formalųjį ugdymą, bet ir praplečia ugdymosi galimybes. Neformalusis ugdymasis yra ryški pozityviosios socializacijos dalis.

1.3. Neformalaus ugdymo alternatyviosios kryptys

Prieš gerus du dešimtmečius neformalusis ugdymas dažniausia buvo suvokiamas kaip suaugusiųjų mokymasis, pabrėžiant jų asmeninį tobulėjimą arba susijęs su jautrių socialinių sluoksnių problemų sprendimu. Apie vaikų neformalųjį švietimą būdavo užsiminta labai fragmentiškai. Neformalų švietimą tyrinėjantys autoriai (Rogers, 2005) pastebi ryškių neformaliojo švietimo pokyčių visame pasaulyje. Pagrindinės tendencijos šios: neformaliojo švietimo iniciatyvų skaičiaus ir masto augimas, ribų tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo nykimas, ryškus interesas neformaliojo švietimo programavimui ir sociopolitiniam lokalizavimui plačiame formaliojo švietimo kontekste. Be to, pastebima, kad pastaraisiais dešimtmečiais rodomas vis didesnis dėmesys ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų neformaliam švietimui.

Neformalus ugdymas Europoje yra pripažinta švietimo sritis, skatinanti aktyvų pilietiškumą ir asmenybės tobulėjimą, padedanti spręsti žmonių integravimosi į darbo rinką problemas, verslumą, skatinanti mokymosi motyvaciją, ieškoti alternatyvaus, kūrybinio ugdymosi galimybių. Viena pagrindinių neformaliojo švietimo krypčių yra socialinių, komunikacinių ir bendrųjų vaiko kompetencijų ugdymas. Kuriamos įvairios alternatyvios programos, įvairios švietimo įstaigos – centrai, klubai, studijos, mokyklos, orientuotos į kryptingą ugdymą(si), laisvalaikio praleidimą, vaiko saviraiškos poreikių tenkinimą muzikos, dailės, sporto, teatro, raiškomis.

Alternatyviomis mokyklomis pasaulyje dažniausiai įprasta laikyti tas, kurios įgyvendina netradicines ugdymo programas ir dirba netradiciniais metodais. Šiuo metu pasaulyje gyvuoja daugybė alternatyviojo ugdymo formų, grindžiamų skirtingomis filosofijomis. Dauguma pasaulinių alternatyviųjų mokyklų tinklų yra paremtos specifinėmis ugdymo sampratomis, tokiomis kaip Montessori (*Montessori*), Valdorfo (*Waldorf*), Štainerio (Steiner), kurios egzistuoja greta naujai besikuriančių alternatyviojo mokyklinio ugdymo judėjimų bei atskirų alternatyvių mokyklų.

Taigi, plačiąja prasme analizuojant neformalaus ugdymo sampratą, prasminga aptarti kai kurias žymiausias neformalaus ugdymo kryptis, kurios jau daugelį metų įsitvirtinusios užsienio šalyse ir palaipsniui įsitvirtina Lietuvoje.

Montesori mokyklos yra paremtos pedagogės M. Montessori ugdymo filosofijos teiginiais apie vaiko prigimtinių galių tenkinimą, globalinius visuomenei ir šeimai aktualius socialinius ir edukacinius klausimus. Pagrindinis Montesori mokyklos tikslas – išugdyti laisvą, savarankišką žmogų, suvokiantį mokymosi reikšmę, gebantį rinktis prasmingus gyvenimo ir veiklos tikslus, pajėgų integruotis į visuomenę ir ją tobulinti, pasirengusį nuolatos mokytis, ugdyti savo gebėjimus (patv. 2004 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. ISAK-1009). Montesori mokykla, siekdama įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, kelia štai tokius uždavinius: puoselėti individualias prigimties vaiko galias, siekti asmenybės brandos ir integravimosi į visuomeninį gyvenimą, plėtoti savarankiško mokymosi patirtį, ugdyti kritinį mąstymą, problemų sprendimo įgūdžius, suteikti prasmingų žinių, jas įtvirtinti, sukurti aplinką, laiduojančią asmens orumą, užtikrinti socialinį saugumą ir t.t. M. Montessori mokykla laikosi Lietuvos švietimo sistemos principų – lygių galimybių kontekstualumo, veiksmingumo, tęstinumo bei M. Montessori filosofijai būdingų principų: laisvės drausmėje, lygiateisiškumo, individualumo, klaidų savikontrolės, mokyklos ir šeimos vienovės. Daugelis visame pasaulyje egzistuojančių tradicinių mokyklų remiasi tam tikrais Montesori metodikos aspektais.

Valdorfo mokyklos, dar vadinamos Štainerio mokyklomis, yra pagrįstos filosofo Rudolfo Štainerio (Rudolf Steiner) ugdymo idėjomis arba kitaip, humanistine visumine pedagogika ir integraliuoju daugiadalykiu ugdymu. Pedagogikos programos nuosekliai evoliucionuoja ir labai daug dėmesio skiria menams. Šia filosofija grindžiamas ugdymas praktikuojamas ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigose daugiau kaip 60 pasaulio šalių kartu integruojant ir M. Montessori ugdymo idėjas. Galima teigti, kad pastarasis ugdymas išlieka dominuojanti alternatyviojo ugdymo forma visame pasaulyje. Ugdymo pagal Valdorfo sistemą tikslas – integruojant praktinį, meninį ir intelektualinį požiūrius į visų dalykų mokymą ugdyti vaikus ir paauglius taip, kad jie taptų laisvomis, dorovingomis ir brandžiomis asmenybėmis. Valdorfo mokyklos remiasi intelekto teorija, kurioje akcentuojama, kad ugdytiniai mokosi skirtingai, tad ir mokoma turėtų būti skirtingai, atsižvelgiant į prigimtį. Šiose mokyklose derinamos praktinio ir patirtinio mokymosi kryptys.

Kindermusik International – tarptautinė vaikų ankstyvojo ugdymo su muzika kompanija, kuri jau 30 metų kuria ir diegia programas vaikams nuo gimimo iki 7 metų. Remdamasi geriausiais pasaulinio garso mokytojais ir sistemomis – Orfo, Suzuki, Kodaly, Montesori ir kt. *Kindermusik International* parengė mokymo programas, suskirstytas pagal amžiaus grupes bei temas. Statistika byloja, kad pagal šias programas dirba apie 5000 mokytojų 66 pasaulio šalyse. Šios mokyklėlės principai remiasi nuostata, kad vaikas yra svarbiausias veikėjas, kuriam leidžiama tyrinėti, pažinti, mokytis, atsiskleisti. Vaikas tobulėja emociškai, lavina kalbą, auga jo bendravimo įgūdžiai. Svarbiausi elementai pamokoje yra muzika, judesys, dainavimas, aktyvus klausymas, kalba ir bendravimas. Ugdymo procese daug žaidimo. Tėvai ar mylintys globėjai yra patys svarbiausi vaiko mokytojai.

Yamaha muzikos mokykla. Šalis pradininkė – Japonija. Konceptija – mokyti suprantamai, darbas mažose grupėse, skatinamas vaikų kūrybiškumas, akcentuojama veikla ir motyvacija. Mokymo pradžia nuo 4 mėn. iki brandos. Specialiai parengti pedagogai skatina nuolat kurti. Šiuo metu *Yamaha* muzikos mokyklos egzistuoja beveik visose pasaulio šalyse, įskaitant ir Lietuvą. Šias programas jau įvertino apie 700.000 vaikų ir apie 200.000 pedagogų.

Apvalaus kvadrato mokyklos (angl. *Round Square Schools*), kurių pasaulyje dabar veikia apie 50, paremtos eksperimentinio ugdymo idėjomis. Jų autorius Kurtas Hanas tikėjo tuo, kad mokyklos rengia mokinius gyvenimui, leisdamos su juo susipažinti per tikroviškas mokymosi situacijas, kuriamas per darbo projektus, bendruomenės paslaugas, mokymą vadovauti, tarptautinius mainus ir įvairius lauke atliekamus tyrinėjimus bei patiriamus nuotykius. Visose tokiose mokyklose pabrėžiamas mokymasis per veiklą, siekiant ugdyti kiekvieną mokinį akademiškai, fiziškai, kultūriškai ir dvasiškai palaikančioje mokyklos bendruomenės aplinkoje suteikiant jam akistatos su savimi ir savarankiškos brandos galimybių. Laisvosios ar demokratinės mokyklos organizuojamos remiantis savarankiškumo ir demokratijos principais. Demokratinės mokyklos, „Magnetinės“ mokyklos, Laisvosios mokyklos, Atvirųjų klasių mokyklos, Mokyklos be sienų, Mokyklos mokyklose – ugdymo įstaigos, kurių vis didėjantis skaičius rodo, kad alternatyviosios mokyklos ne tik padeda rasti patrauklų, žmogaus prigimtį ir siekius atitinkantį mokymo(si) būdą, įgyvendinti „švietimo kiekvienam“ principą, bet ir kuria idėjas, kurios galėtų būti adaptuotos įprastose mokyklose.

AIKOS (atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema, kurios pagrindinis tikslas – teikti informaciją apie mokymosi galimybes Lietuvoje) duomenimis, mūsų šalyje 2012 m. veikė

289 neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo mokyklos (NVŠ), iš kurių 52 neformaliojo vaikų švietimo mokyklos yra nevalstybinės (tik viena iš jų kaimo vietovėje). Mokyklų vykdomųjų veiklų įvairovė yra didelė, bet didžiausią skaičių sudaro muzikos ir meno mokyklos. Didelė dalis yra sporto pakraipos. Didesniuose miestuose veikia nemažai vaikų ir jaunimo studijų, klubų, šeštadieninių mokyklėlių, pvz., „Vaikystės sodas“, kurios įkūrėja Austėja Lansbergienė. Šios mokyklėlės tikslas – visapusiškas vaiko ugdymas, remiantis moderniomis ugdymo programomis, kurios sėkmingai taikomos visame pasaulyje. Užsiėmimai išskirtinai įdomūs ir įtraukiantys. Čia eksperimentuodami vaikai mokosi pažinti mus supantį pasaulį. Šokdami, dainuodami ir piešdami – išlaisvina kūrybines galias ir leidžiasi į platų vaizduotės pasaulį. Dalija Latvėnaitė 1990 m. Panevėžyje įkūrė mokyklėlę visai šeimai „Strazdanėlės“. 2002 m. Sonata Latvėnienė – Kričėnienė, vadovaudamasi pasaulyje pripažinta Edwino Gordono ankstyvojo vaiko muzikinio ugdymo sistema, įkūrė „Strazdanėlių“ filialą Vilniuje. Didelį indėlį ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų ugdyme įneša ir daugelis kitų neformalaus vaikų švietimo įstaigų – miestų ir rajonų kultūros centrų kolektyvai, moksleivių namų veiklos grandys ir t.t.

Apibendrinant galima teigti, kad greta formalaus švietimo labai aktuali tampa ir neformalusis vaikų švietimas – sritis, kuri pozityviai papildo ugdytinių veiklą, formuoja gebėjimus, skatina saviraišką, padeda siekti kompetencijų plėtros. Neformaliojo švietimo pagalba yra ugdomi ne tik prigimtiniai gebėjimai, bet ir skatinama vaiko socializacija. Pripažįstama, kad viena būdingiausių žmogaus asmenybės savybių yra jos individualybė, kuri išreiškia individo psichikos savitumą ir unikalumą. Kiekvienas organizmas yra tam tikra individualybė, bet išugdyta žmogaus individualybė produktyviai pasireškia sau ir visuomenei naudingoje veikloje. Per veiklą atsiranda ryšiai su socialine aplinka, išryškėja galimybės ją pažinti, plėsti gyvenimišką patirtį, keistis pačiam ir daryti įtaką kitiems. Žmogaus individualybė vystosi nuolat veikdama bei aktyviai santykiudama su aplinka, bendraudama ir bendradarbiaudama. Anot G. Kvieskienės (1997), bendradarbiavimas ir bendravimas visada implikuoja pozityviąją ir negatyviąją socializaciją. Kai gyvenime vyrauja pozityvioji socializacija, daugiau patiriama pozityvių socialinio ugdymo pamokų, šio proceso dalyviai jaučiasi laimingesni, saugesni, labiau pasitiki savimi, geba spręsti problemas, komunikuoti ir susidoroti su kliūtimis.

2. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS TEORINIS ASPEKTAS

2.1. Socializacijos samprata

Socializacija ([lot. *socialis*](#) „visuomeninis“) – socialinės patirties perėmimas ir aktyvus atgaminimas individo veiklos ir bendravimo procese (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001) Mokslinėje literatūroje teigiama, kad socializacija – sudėtingas, visą gyvenimą besitęsiantis procesas, tampant socialine būtybe, kuri gali prisitaikyti prie naujų situacijų įvairiais savo gyvenimo periodais (Žukauskienė, 2001); žmonių socialinės patirties ir socialinių nuostatų kaupimo procesas, atitinkantis socialinių vaidmenų kaitą. Socializacija vyksta tiek stichiškai, tiek kryptingai.

Mokslinėje literatūroje randama (Tutkuvienė, 1995; Žukauskienė, 2001; Poškutė-Griun, 2000), kad vaiko psichosocialinė raida susijusi su socializacija. Socialinis bendravimas skatina emocinių vystymąsi.

Vaiko psichinis vystymasis glaudžiai susijęs su intensyviu fiziniu vystymusi ir nervų struktūros brendimu. Jau ankstyvoje vaikystėje kūdikiai skirtingai reaguoja į žmones, į aplinką, aktyviai bendrauja ir atsiliepia į kito žmogaus veiksmus ir nuotaikas. Augant vaikas supranta, kad gali aktyviai ir savarankiškai bendrauti su aplinka, tampa jautrus bendravimo normoms. Vienas pačių svarbiausių momentų vaiko vystymesi yra jo savimonės, poreikio suvokti save kaip asmenybę formavimasis. Vėliau suvokiamos psichosocialinės savybės, rodančios požiūrį į save ir į daugialypius asmenybės santykius.

Pagal funkcionalistinę perspektyvą socializacija yra esminė sąlyga [visuomenės](#) integracijai. Pagal [S. Freud](#) (1976) psichologinę perspektyvą socializacija yra veikla, nukreipta prieš natūralius polinkius ir stimulus. Psichologiniai socializacijos mechanizmai yra pozityvūs (imitacija, identifikacija) bei negatyvūs ([gėda](#) ir [kaltė](#)), kurie uždraudžia tam tikrą elgesį arba jį slopina. Socializuotas žmogus – „išmokęs kultūros“ žmogus. Individo lygmenyje socializacija suprantama kaip jo asmeninė „istorija“.

Žmogaus *psichosocialinis* vystymasis prasideda nuo pirminių kūdikystės gyvenimo akimirklų. Tai socializacijos procesas, kurio metu perimama vertybių sistema, socialinė patirtis. Individas nuolat sąveikauja su mikro ir makro aplinka, perima socialinį patyrimą, kai yra ugdomas, kai jį veikia įvairaus pobūdžio stichiniai, dažnai prieštaringi socialiniai veiksniai.

Mikrosistema – tai artimiausia nedidelė aplinkos dalis, kurioje vaikas būna tam tikru metu (pvz., šeima, mokykla, draugų grupė ir t.t.; žr. 1 pav.).

Mezosistema – tai dviejų ar daugiau mikrosistemų tarpusavio ryšiai ir sąveikos (pvz., šeimos-mokyklos arba šeimos-draugų, arba šeimos-mokyklos-draugų). Mezosistema savo kompleksiniu poveikiu turi didelę įtaką asmenybės formavimuisi. Makrosistemą sudaro visuomenė ir subkultūra, kurioms priklauso augantis asmuo ir kurios pateikia konkrečias įsitikinimų sistemų, gyvenimo būdo, socialinės sąveikos modelių bei gyvenimo pokyčių nuorodas.

Pagrindiniai *psichosocialinės* raidos ir socializacijos elementai yra individas ir jo aplinka. Žmogaus socializacija vyksta jam patekus į tam tikras aplinkybes. Šias aplinkybes galima vadinti socializacijos veiksniais. Socializacijos procesą sąlygoja daugelis veiksnių, kurie sąlyginai gali būti skirstomi į tris grupes :

- 1) makroveiksniai (kosmosas, planetos, šalis, visuomenė) veikia visų planetos žmonių socializaciją;
- 2) mezoveiksniai skirstomi pagal tautinį požymį, gyvenamąją vietą ir jos tipą; mezoveiksniai veikia socializaciją ir tiesiogiai, ir tarpiskai per trečiosios grupės veiksnius;
- 3) mikroveiksniai (šeima, bendraamžiai, organizacijos, vykdančios socialinį ugdymą).

Nuo pat gimimo žmogus yra kokios nors grupės narys. Pirmoji grupė, į kurią patenka mažasis pilietis, yra šeima. Tai svarbiausias socializacijos institutas, nes joje žmogus ateina į pasaulį ir vystosi. Čia ir vyksta pirminė žmogaus socializacija. Asmenybės sąveika su aplinka, antrinė asmenybės socializacija. Verta paminėti kelis socializacijos „mechanizmus“: tradicinį – per šeimą ir artimiausią aplinką, institucinį – per visuomenės institutus, stilizuotą - per individualius išgyvenimus bei įsisąmoninimus (Leliūgienė, 1997).

Taigi žmogaus socializacija vyksta sąveikaujant su įvairiais veiksniais, įvairių mechanizmų pagalba. Jų funkcijos, vieta ir vaidmuo socializacijos procese skirtinguose amžiaus tarpsniuose ne tik papildo viena kitą, bet ir viena kitai prieštarauja. Visa tai būtina asmenybės formavimuisi, kad ji sugebėtų savarankiškai priimti sprendimus, atlaikyti išorinį spaudimą ir t.t. Žmonių tarpusavio santykiai sudėtingi ir įvairialypiai. Norit suprasti ir numatyti žmogaus elgesio paskatas, reikia žinoti, kaip jis mato pasaulį – taigi jo nuostatas. Nuostatos gana sunkiai pakeičiamos. Išankstinės nuostatos trukdo mums teisingai į vertinti žmones,

daiktus ir situacijas. Nuostatas ir elgesį jungia tiesioginis priežastinis ryšys. Nuostatas galima nagrinėti trimis požiūriais: kognityviniu (suvokimas), emociniu (jausmai) ir elgsenos (veiksmai).

Žmonių elgesys labai priklauso nuo tikro ar įsivaizduojamojo kitų žmonių elgesio. Kiekvieno žmogaus individualų elgesį lemia vyraujantis jo vaidmuo visuomenėje. Objektyvioji socialinio vaidmens dalis vadinama padėtimi, dar kitaip – statusu. G. Kvieskienės (1997) pastebėjimu, vaiko psichosocialinė raida turi remtis žmogaus socialinės raidos principais, pozityviosios socializacijos etapais organizacijoje, siekiant pozityviosios socializacijos modelio, jį plėtojant nuo privačios iki globalių iniciatyvų bei remiantis socialinės pedagogikos tradicija. Socialinės pedagogikos užduotis – išaiškinti socializacijos tendencijas šiuolaikinėje visuomenėje, nustatyti jos teigiamas ir neigiamas savybes, taip pat surasti būdus, kaip išnaudoti ir sustiprinti teigiamąsias neigiamųjų kompensavimui (Leliūgienė, 1997).

Socialinės pedagogikos terminą pasiūlė vokiečių pedagogas F. A. Dysterveg, nors dar Platonas teigė, kad pozityviajai socializacijai būtinos tam tikros sąlygos, kurias prasminga aptarti (žr. Žukauskienė, 2001).

Socializacijos kokybė (produktyvumas). Asmuo negali išmokti pirmųjų socializacijos pamokų, nepatenkinęs pirminių savo poreikių, neužsitikinęs saugumo dėl maisto, šilumos, meilės, saugumo. Kiekvienas vaikas turi turėti lygias galimybes pasinaudoti valstybės teikiamomis socializacijos ar neformalaus ugdymo paslaugomis. Tuo tarpu pažeistos socializacijos vaikui, nesuteikus papildomų kokybiškų pozityviosios socializacijos programų, socialinė raida bus sutrikdyta.

Pozityviosios socializacijos prieinamumas. Visi asmenys (ypač vaikai) privalo turėti galimybę pasirinkti antrines socializacijos institucijas, kad nebūtų pažeista socializacijos kokybė.

Pilietiškumo raida, didesnių galimybių suteikimas. Visiems vaikams būtina sudaryti galimybes veikti kuriant ir atsakant už savo mokyklos, bendruomenės, miesto, krašto gyvenimą. Vaikas nėra tik tėvų priedas, reikia mokyti jį aktyviai dalyvauti suaugusiųjų priimamuose sprendimuose, reikšti savo nuomonę, kovoti dėl jos.

Socializacijos vadyba (tolydumas). Visuomenė turi būti atsakinga už savo sprendimus ir išlaikyti gebėjimą užtikrinti gerovę bei pasirinkimo galimybes įvairiems asmenims (Kvieskienė, 1997).

Taigi, apibendrinant, galima teigti, kad šių dienų ugdymo koncepcija yra išugdyti asmenybę, gebančią prisitaikyti besikeičiančioje visuomenėje. Žmogaus gyvenimo laikotarpiai išskiriami pagal tam tikrus biologinius, sociologinius ir pan. kriterijus. Nėra vienos apibendrinančios teorijos apie žmogaus raidą. Socializacija yra pasekmė tų sąveikų, kurios vyksta ugdymo proceso metu tarp individo ir praktinės veiklos bei individų ir jų grupių. Šių sąveikų socialinis ir kultūrinis turinys ir nulemia žmogaus psichosocializacijos raidą bei socialines vertybes.

2.2. Psichosocialinės raidos tarpsnių apžvalga

Pedagoginio proceso sėkmę neabejotinai sąlygoja žinios apie ugdytinių psichologinę, socialinę raidą. Pastaruoju metu mokslo darbuose yra kelios pagrindinės teorijos, iš kurių kiekviena analizuoja tam tikrą raidos dimensiją (Žukauskiene, 2009). Vaiko raidai ir jo gebėjimui prisitaikyti visuomenėje įtakos turi įvairūs pokyčiai ir veiksniai. Norėdami ugdyti vaiką, privalome turėti žinių apie biologinį, socialinį ir kultūrinį kontekstą, kuriame vyksta jo raida, ir suprasti nuosekliai besivystančius procesus. Kiekvienas žmogus augdamas praeina tam tikrus raidos tarpsnius ir turi įgyvendinti atitinkamus raidos uždavinius, kad galėtų pasiekti brandą.

Gyvybės stebuklo apraiška – naujagimis. Sudėtinga biologinio ir psichologinio prado vienovė. Nuo pirmųjų gyvenimo dienų prasidėjęs asmenybės vystymasis pradeda nuolatine sąveiką su socialine aplinka. Tai reiškia, kad fizinio, pažintinio ir psichosocialinio žmogaus vystymosi gijos yra neatsiejamos ir veikia viena kitą.

Pokyčių tyrinys priklauso nuo teorijos: pvz., Z. Froidas įvedė psychoseksualinio vystymosi sampratą, E. Eriksonas papildė ją socialiniu turiniu, o Ž. Piaže nagrinėjo intelektą kaip palaipsniui bręstančią adaptaciją prie aplinkos (žr. Žukauskienė, 2001). Visų šių autorių nuomone, normalios raidos atveju fazių seka yra negrįžtama ir universali. Humanistinių pakraipos teorijose pranyksta amžiaus tarpsnių ribos, atsisakoma vystymosi stadijų modelio. A. Maslou(1989) K. Rodžersas (2005) apie žmogų mąsto ne biologinio ar protinio amžiaus terminais, o patirties, prasmingumo dimensija, aktualizavimo poreikiu. Vaiko raidos pokyčiai yra interpretuojami tik kartu su aukščiausiais saviraiškos siekiais. Biheviorizmo manifesto

autorius D. Watsonas teigia, kad vaiko vystymąsi nulemia vien manipuliavimas išorinių poveikių rinkiniu (žr. Žukauskienė, 2001).

Socialinio mokymosi teoretikas A. Bandūra (1974) suartino biheviorizmą su kognityvine ir asmenybės psichologija. Visos šios teorijos remiasi sisteminga, išsamia elgesio stebėjimo praktika ir nenagrinėja giluminių raidos pokyčių priežasčių.

Vystymosi konteksto kryptį akcentavo sociokultūrinė L. Vygotskio teorija. Autorius pateikia interakcinę raidos sampratą, teigiančią lygiagretų biologinio ir aplinkos veiksnių indėlį sveiko vaiko normaliai raidai. U. Bronfenbrennerio ekologinis raidos modelis vaiko vystymąsi nagrinėja per tam tikros visuomenės, konkrečios šeimos prizmę, kitaip vadinamą vystymosi nišą. R. Havinhursto (1948) ir E. Eriksono (1963) nuomone, kiekvienu amžiaus tarpsniu žmogui iškyla specifiniai vystymosi uždaviniai – siektini sugebėjimai, žinios, formuotinos nuostatos ar santykis su pasauliu. Žmogaus raida yra nenutrūkstanti visą gyvenimą, todėl vieni vystymosi uždaviniai keičia kitus. Vystymosi perspektyva suderina fizines, pažintines, psichosocialines egzistencijos plotmes.

Žmogaus gyvenimo periodiškumas nėra vienodas, bet apibendrintai galima nurodyti šiuos etapus:

- 1) kūdikystė (0 – 1m.);
- 2) ankstyvoji vaikystė (1 – 3m);
- 3) jaunesnysis mokyklinis amžius (7 – 11/12);
- 4) paauglystė (11/12 – 18);
- 5) ankstyvoji branda;
- 6) senatvė.

2.2.1. Vaiko amžius nuo gimimo iki 2 metų

Ankstyvoji vystymosi pakopa, trunkanti **nuo gimimo iki 2 metų**, yra kūdikystė. „Šio amžiaus somatinio vystymosi uždaviniai yra sensomotorinių ir motorinių funkcijų subrendimas, pažintinės raidos uždaviniai yra sensomotorinis intelektas ir primityvus priežasties ir pasekmės santykių supratimas bei objektų pastovumo supratimas ir psichosocialinės raidos uždaviniai yra socialinis prisirišimas ir emocinis vystymasis“ (Pileckaitė–Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004, p. 9). Pats intensyviausias vaiko fizinio ir psichinio vystymosi

laikas ir yra pirmieji gyvenimo metai. Psichinis vystymasis yra glaudžiai susijęs su fiziniu vystymusi ir nervų sistemos struktūrų brendimu. Pirmaisiais metais vystosi kūdikio rega, klausa, skonio, kvapo joslės ir t.t. Naujagimystės periodas pasibaigia, kai kūdikis prisitaiko prie gyvenimo naujoje aplinkoje. Stiprėjant raumenims ir tobulėjant nerviniams tinklams, formuojasi vis sudėtingesni įgūdžiai. Pirmaisiais gyvenimo metais vystosi svarbiausios kūdikio funkcijos: ropojimas, sėdėjimas, vaikščiojimas, griebimas, suvokimas, socialumas, garsinė saviraiška, kalbos supratimas (Žukauskienė, 2001).

Kūdikystės laikotarpis turi lemiamą reikšmę visam žmogaus gyvenimui. Nuo gimimo iki 2 metų mažyliui būdingas sensomotorinis intelektas. Per jutimus ir judesius kūdikis pažįsta pasaulį. Kalbos vystymasis yra pats reikšmingiausias antrųjų metų laimėjimas. Ypatingai svarbi garsinė saviraiška. Kūdikiai stengiasi suvokti garsų prasmę, jie nesupranta žodžių, nervinių ląstelių tinklų užduotis atkoduoti daugybę garsų, taip pat kalbą ir muziką. Garsų bagažas visiškai susidaro iki vienerių metų. Baigiantis pirmiesiems metams kūdikis jau gali pasakyti atskirus garsų junginius. Jie yra nepaprastai svarbūs kūdikiui ir siejami su ypatingais jausmais. Akivaizdi ir kūdikių individualių gabumų muzikos srityje įvairovė. Normalios raidos kūdikiai jau dainuoja vograudami, gali pamėgdžioti kalbos intonacijas daugiau nei atsitiktiniu tikslumu. Mokslininkai tvirtina, kad dviejų mėnesių kūdikis jaučia mamos dainuojamų dainų garsų aukštumą, toną, stiprumą ir melodijos savybes, o ketverių mėnesių ir ritmo struktūras (Pileckaitė–Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004, p. 9).

Psichosocialinis vystymasis: dėl bendravimo stokos gali sutrikti socialinis vystymasis, nes kūdikiai jau sugeba bendrauti, skiria pažįstamus ir nepažįstamus žmones, reikalauja dėmesio. Šiame vystymosi laikotarpyje nepaprastai svarbus emocinis vystymasis. Jausmų spektras labai platus, jis apima pyktį, liūdesį, džiaugsmą, pasitenkinimą ir t.t. Gaudamas emocinį palaikymą ir dėmesį iš artimos aplinkos, kūdikis išmoksta valdyti savo jausmus.

Primoji ankstyvoji vaikystė – **1/2-3 metų amžius**. Šiuo laikotarpiu iškyla keli svarbiausi vystymosi uždaviniai: išmokti judėti erdvėje, išvystyti kalbą ir fantazijos žaidimus. Dar viena svarbi užduotis – savikontrolė. 2-3 metų vaiko vystymosi laikotarpiu vyksta psichosocialinė krizė, kurios metu savarankiškumas susigrumia su abejone savimi, todėl pagrindinis procesas, kuriuo sprendžiama ši krizė, yra imitacija. Atsiranda nauja ego kokybė – valia. Šio laikotarpio vystymosi uždavinys – sugebėjimas savarankiškai judėti. Dėmesys nukreipiamas į stambiają motoriką, viso kūno judesius. Tobulėja tikslinga ir produktyvi rankų veikla. Sugebėjimas kalbėti

yra vienas iš aptariamojo laikotarpio vystymosi uždavinių. 2m. vaikas jau kalba trumpais dviejų žodžių sakiniais ir yra perėjęs vieno žodžio stadiją (Pileckaitė–Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004, p. 9). Trejų metų vaikas turėtų kalbėti įvardžiais, prielinksniais, būdvardžiais, teisingai vartoti būtajį laiką. Simbolinė funkcija šiame amžiuje pasireiškia ne tik žodžiais, simboliniu žaidimu, bet ir piešiniu. Dvejų metų vaikas paprastai nupiešia pirmąjį savo piešinį, dažniausiai apskritimą.

Vienas iš aukščiausių minėto laikotarpio vystymosi uždavinių – savikontrolės įgūdžių kūrimas. Atsiranda gilesnis savęs supratimas. Taip pat giliau suvokiama aplinka, tampa jautresnis bendravimas. Atsiranda „savęs pažinimo“ emocijos. Paskutinis šio laikotarpio uždavinys – simbolinis žaidimas ir sugebėjimas fantazuoti.

Psichosocialinė raida. Šiame laikotarpyje atsiranda savigarba, savivoka. Vaikas pradeda suprasti save kaip asmenybę. Pradeda savarankiškai bendrauti su aplinka, tampa jautrus normoms ir taisyklėms. Eriksonas (1963) teigia, kad tokio amžiaus vaiko psichosocialinės raidos tikslas yra savikontrolės jausmas, išlaikant pozityvų savęs vertinimą ir tikėjimą savimi.

2.2.2. Vaiko amžius nuo 3 iki 5 metų

3-5 metai. Jau žinoma, kad pirmieji 3 vaiko metai fiziologiniame lygmenyje yra skirti neurosensorinės sistemos formavimuisi. Vaiko iki 3 metų intelektas yra sensomotorinis – pasaulį jis pažįsta savo pojūčių dėka: stebėdamas, liedsdamas, ragaudamas, užuosdamas, girdėdamas. Iš to laikotarpio mūsų prisiminimai paprastai būna išlikę šešėliai patirtų emocijų (išgąščio, džiaugsmo) arba į atmintį įstrigę pojūčiai. Taigi, vaikas pirmuosius trejus metus yra susikoncentravęs į save, savęs ir pasaulio pažinimą per pojūčius. Apie trečius metus jis pradeda įsisąmoninti savąjį „aš“ ir tai sukelia jam prieštarigus jausmus: iš vienos pusės bundantis savarankiškumas reikalauja savojo „aš“ įtvirtinimo (o trejų metų vaikui suvokiama to forma – nesutikimas ir prieštaravimas), kita vertus, savęs atskirumo nuo supančio pasaulio suvokimas kelia nesaugumo jausmą. Taip pasireiškia trečiųjų vaiko metų krizė, tėvų vadinama „spyriojimosi“ periodu. Ir kaip tik su šia krize vaikas tarsi peržengia vieno amžiaus tarpsnio slenkstį ir įžengia į kitą, apimantį 3-5 jo gyvenimo metus.

Socialusis vaiko laikotarpis paprastai prasideda apie trečiuosius jo gyvenimo metus – tai yra pagrindinė ir plačiausia šio amžiaus tarpsnio (3-5 metų) tema. Nuo socialinės vaiko raidos

priklauso kitos vaiko kompetencijos: emocinė (santykis su savimi), savivertės formavimasis, perdirbta (suvokta) pasaulio pažinimo informacija, mąstymas, kūrybingumas ir vaizduotė, kalbos tolesnis vystymasis ir pan.

3-5 m. fiziologiniai pokyčiai. Apie trečiuosius vaiko gyvenimo metus intensyviausiai organizme vystosi ritminė ir kraujotakos sistema (fizinio kūno centras): širdis, plaučiai, bronchai, trachėja, kraujotaka. Yra nuostabu, kad tarsi atliepant šiems vidiniams procesams, vaikas ritmo pradeda ieškoti ir išorėje. Socialinė vaiko raida yra išorinio santykių kūrimo ritmo dalis: nuo pirminio kontakto (formos, emocijos) priklauso atsakymas, nuo atsakymo – tolesnis bendravimas ir t.t. Apie trečius-ketvirtus metus vaiko intelektas tampa priešoperaciniu, -formuojasi prielaidos loginiam, abstrakčiam mąstymui. Pavyzdžiui, vaikas jau klasifikuoja daiktus, bet pasirenka atsitiktinį, kartais nepastovų, mažai būdingą požymį, dėlįdamas daiktus keičia klasifikavimo pagrindą. Tretieji vaiko metai – tikrojo socialumo pradžia. Vaikas sąmoningai pradeda domėtis kitais vaikais, adekvačiai reaguoja į kito vaiko elgesį. Bendraudamas jau pastebi priežasties-pasekmės ryšius, suvokia dėsningumus, mokosi socialinio elgesio taisyklių.

Žaidimas yra pagrindinė vaiko veikla, kurios metu jis vysto savo socialinę kompetenciją: gebėjimą bendrauti su kitais vaikais, bendradarbiauti, kartu siekti bendrų tikslų, ieškoti kompromisų, alternatyvų ir spręsti konfliktus. Jei iki 2,5-3 metų vaikas paprastai žaidžia su savimi, aplinka, daiktais, tai nuo 3-3,5 metų jis pradeda žaisti su kitais vaikais; dominuoja vaidmeniniai žaidimai, vaikai žaidžia su dideliu įsitraukimu ir negailėdami tam jėgų. Žaidžiama visą gyvenimą – nuo kūdikystės iki senatvės, tačiau daugiausia žaidžia 3-6 metų vaikai. Šie metai paprastai vadinami „žaidimų metais“, o šis terminas tik pabrėžia žaidimų svarbą tolesnei vaiko raidai.

Pasak Maslow (2006), žaidimų svarba vaikui yra neabejotina. Jų dėka vaikai gali atsipalaiduoti, bendrauti, pasinerti į fantazijų pasaulį, nevaržomai judėti. Be to, vaiko žaidimai turėtų būti kaip inspiruojanti jėga, palaikoma ritmo ir fantazijos.

Psichosocialinė raida. Šio amžiaus tarpsnio metu išryškėja svarbus uždavinys – savigarba. Savigarbą lydi pasitikėjimas savimi, drąsa kurti, eksperimentuoti, išbandyti naujoves. Norint išugdyti savigarbos jausmą, būtina tėvų meilė, lūkesčių formavimas.

2.2.3. Vaiko amžius nuo 5 iki 7 metų

5-7 metų laikotarpis. Penktaisiais-šeštaisiais metais gyvenimo jėgos veikia vaiko medžiagų apykaitą ir kojas. Kojos ima tvirtėti ir vaikai gali greičiau lakstyti nei kada nors anksčiau. Fizinio kūno branda lemia, kad piešinyje figūros kojos darosi vis ryškesnės. Pamažu jos išsiremia į žemę. Žmogus nebeskrieja, o tvirtai stovi. Ėmus kristi dantims (6-7 metų vaikams) peržengiama ankstyvosios vaikystės riba. Gyvenimo jėgos šiuo laikotarpiu jau būna baigusios didžiąją dalį savo darbo kūne. Paskutinė fizinė ir biologinė jų užduotis – išstumti naujus dantis. Keičiantis dantims, atsiradusi laisvoji atmintis leidžia vaikui įsisavinti žinias. Vidinėje psichologinėje plotmėje kaip ikimokyklinuko vystymosi uždaviniais apibrėžiami lyties tapatumo supratimas ir savigarbos savybės ugdymas. Atsiranda sąžinės ir moralės sampratų pradžia. Šiuo laikotarpiu vaikas išgyvena iniciatyvos/kaltės psichosocialinę krizę. Sėkminga jos baigtis sudaro Ego lygį, leidžiantį pasiekti tikslą, įgyvendinti sumanymus (Pileckaitė – Markovienė, 2004).

5-7 metų laikotarpiu formuojasi vaiko valia. Vaikams atsiranda noras tikslingai veikti, orientuojamasi ne tik į procesą, bet ir į rezultatą. Reikia atkreipti dėmesį į šio laikotarpio vaikų pažintinės raidos aspektą. Tampa akivaizdus kokybinis progresas – sukaupia vis daugiau žinių, išmoksta orientuotis įvairiose situacijose. Intensyvi žinių plėtra lemia aukštesnį samprotavimų lygį. 4-6 m. vaiko kalba ir toliau tebėra egocentriška, tačiau atsiranda labiausiai psichosocializuota jos forma – kolektyvinis monologas. Nuo 5-7 m. vaikai bendrauja veiklos arba neabstraktaus mąstymo plotmėje. Atsiranda ginčų stadija arba nuomonių supriešinimas. Šio amžiaus vaikai aiškiai suvokia save kaip berniuką arba mergaitę. Socialinio mokymosi požiūris teigia, kad savo lyčiai priklausantį elgesį vaikas išmoksta stebėjimo ir pastiprinimo būdu. Dar vienas 4-6 m vaiko vystymosi uždavinys yra savigarbos pradžia. Save gerbiantys vaikai drąsiai reaguoja į naujoves, laikosi elgesio taisyklių, moka eksperimentuoti, turi lakią vaizduotę, laisvai mąsto. Menkos savigarbos vaikai linkę į agresiją, menkai kalba, savarankiškai vertina daiktus. Savigarbai atsirasti yra svarbūs pasisekimo atitikmenys lūkesčiams: meilė, parama, įvertinimas.

Vėlyvajame ikimokykliniame amžiuje keičiasi ir vaikų žaidimų struktūra. Vaikas tampa ne tik pats sau įdomus žaidėjas, bet ir žaidimų draugas. Vaikų raidos etapai užtrunka nevienodai, visų svarbiausia yra tai, kad pagrindinės vaiko harmoningos asmenybės ugdymo nuostatomis

būtų vadovaujamosi visuose lygmenyse, tiek šeimoje, tiek ikimokyklinėje įstaigoje visais vaiko amžiaus tarpsniais.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos procesai ugdo charakterio pamatines savybes, kurios vėlesnėse raidos stadijose yra toliau plėtojamoms. Vaikystėje tapatinami du pagrindiniai vaiko poreikiai, skatinantys jo psichinę raidą: pažinimo poreikis, kuris visiškai patenkinamas per potyrius, išbandant ir tyrinėjant aplinką ir atitinkamų socialinių santykių poreikis, pasireiškiantis vaiko gyvenimiškose situacijose bendraujant su tėvais, auklėtojais, kitais suaugusiais ir vaikais (Žukauskienė, 2001).

Psichosocialinė raida. Ikimokykliniame amžiuje atsiranda tapatumo jausmas. Vaikas aiškiai suvokia save kaip individualizuotą asmenybę, kuri skiriasi nuo kitų individų.

Apibendrinant galima daryti tokias išvadas: visi žmonės nuo gimimo iki mirties pereina tam tikrus raidos etapus, kuriems būdingi elgesio ir emocijų, santykių, pažintinių gebėjimų savitumai bei dėsniumai, įtakojantys kiekvieno mūsų psichosocialinę raidą. Kiekvienas amžiaus tarpsnis turi tipiškus bruožus, kurie ilgainiui kinta, suteikia elgesiui naują formą. Tarp vieno ir kito tarpsnio įsiterpia perėjimo fazė, kai vieni psichikos ypatumai pasidaro ne tokie reikšmingi, atsiranda kiti, ir jiems tenka pagrindinis svoris asmenybės struktūrai. Šiame kitimo procese svarbų vaidmenį atlieka vyraujanti vaiko veikla, naujas tos veiklos turinys, nauji santykiai su suaugusiais (Žukauskienė, 2001).

Vaiko psichosocialinė raida priklauso nuo ugdymo. Nuo pirmųjų gyvenimo dienų vaiką būtina kantriai, ramiai, noriai auklėti ir mokyti, nuolat jį skatinant ir giriant.

2.3. Muzikinio ugdymo ypatumai skirtingais vaikų amžiaus tarpsniais

Muzika labiau negu kita veikla ugdo jausmus, formuoja estetinį skonį, interesus ir poreikius muzikai. Teoretikai, kalbėdami apie muzikos reikšmę žmogui, teigia, jog ji pirmiausia reprezentuoja dvasinį žmogaus pasaulį. Muzikinio ugdymo reikšmė vaikui svarbi dviem aspektais. Muzika bei muzikinė veikla gali efektyviai veikti visuminę jo raidą ir lavinti muzikinius gabumus. Visame pasaulyje muzika plačiai naudojama kaip relaksacinė, profilaktinė, gydomoji priemonė. Vaiko kasdienis buvimas garsų pasaulyje sąlygoja tolimesnę pozityvaus vystymosi kryptį. Todėl labai svarbu pažadinti vaiko muzikines galias, organizuoti kūrybišką muzikinės veiklos ugdymą, nepamirštant ypatingo pedagogo vaidmens muzikinio

ugdymo procese. E. Gordonas (1999), tyrinėdamas muzikinių gabumų ugdymą, nustatė, kad nors vaikas ir gimsta su tam tikru muzikiniu potencialu, tačiau iki 9 metų jis kinta, priklausomai nuo vaiką supančios muzikinės aplinkos. Kiekvienas vaikas turi įgimtų muzikinių gebėjimų. Šiuos gebėjimus galima ugdyti ir atskleisti teisingu muzikiniu ugdymu bei skatinimu. Atsižvelgiant į tai, kad muzikos ugdymas yra ne produktas, o procesas, jį reikėtų puoselėti kuo anksčiau, paliekant galimybę jam natūraliai plėtotis.

H. Šečkuvienė (2004) nagrinėdama ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinį auklėjimą, taip pat teigia, kad mokslininkų atlikti tyrimai rodo, kad muzikinius gabumus tinkamaisiais ugdyti ir lavinti būtina vaikystėje. Todėl ypač aktualus yra ikimokyklinis vaikų muzikinis ugdymas. Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programoje (2002) muzikinis ugdymas apibrėžiamas kaip veiklos sričių įvairovė: dainavimas ir grojimas, muzikos klausymas ir judėjimas pagal ją, kūryba ir improvizavimas, muzikos pažinimas. Muzikinė veikla padeda spręsti specifinius vaiko muzikinės kultūros uždavinius. Vaiko muzikinės raidos sėkmę lemia bendravimas su juo muzikinio ugdymo metu.

Psichologė V. Platkevičiūtė teigia, kad yra atlikta nemažai tyrimų, kurie parodo, jog muzika veikia visapusišką vaiko vystymąsi jam dar esant motinos išsčiose. Mamos požiūris į muziką turi daug įtakos tolesnei vaiko muzikinių gabumų raidai. „Kuo anksčiau vaikui sudaroma tinkama muzikinė aplinka, tuo aukštesnį lygį gali pasiekti jo muzikiniai gabumai. Ankstyvas susidūrimas su kuo įvairesne, turtingesne bei sudėtingesne muzika formuoja vaiko, o vėliau ir suaugusiojo muzikinį skonį, muzikinės kalbos suvokimą“ (http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/muzika-lavina-mazyliu-asmenybes).

Naujagimiai neatsineša jokios socialinės patirties. Pirmaisiais gyvenimo mėnesiais vaikas junta stiprų poreikį bendrauti su pačiais artimiausiais nariais jį supančioje aplinkoje (tėvai, seserys, broliai, seneliai ir t.t.). Nejučia vaikas įtraukiamas į socialinius santykius, kurie vėliau sudarys jo asmenybės esmę. Atmosfera šeimoje – labai svarbus veiksnys vaiko raidai. Šį teiginį tvirtina daugelis autorių (Trimakas, 1997; Tutkuvienė, 1995). Šeimoje įgyta patirtis šiuo laikotarpiu yra vienintelis santykių su aplinkiniu pasauliu vertinimo kriterijus.

Vaiko lavinimo tradicija siekia senąsias liaudies muzikavimo ir folkloro ištakas. Mūsų proseneliai vaikams dainuodavo lopšines, kūrė specialius žaidimus, kykavo. Pirmaisiais gyvenimo metais sparčiausia auga vaiko smegenys. Šiuo laikotarpiu formuojasi asmenybė. Todėl visos „investicijos“ yra nepaprastai reikšmingos. Pati priimtinausia muzika kūdikiui –

mamos balsas, dainuojamos lopšinės, dainelės. Taip pat folkloro tradicijoje žinomas kykavimas, jodinimas, pirštukų, delniukų „šokiai“.

Moksliniai tyrimai (Gordon, 1999) patvirtina, kad muzika lavina kūdikių girdimąją atmintį, intuityją, logiką, komunikabilumą, išlaisvina mažylių kūrybiškumą, padeda formuoti ir vystyti kalbą. Muzika padeda nusiraminti, stabilizuoja psichiką, spartina smegenų vystymąsi, gydo neurologinio pobūdžio ligas. Yra nustatyta, kad muzika lavintų kūdikių intelektas yra aukštesnis. Jų IQ yra lygus 160, tai reiškia, jog 3 metų vaikas geba atlikti šešiamėčiams skirtus matematikos, kalbų ar skaitymo pratimus. Įvairių mokslo šakų mokslininkų tyrimai patvirtino, kad ankstyvasis muzikinis ugdymas yra labai svarbus ne tik muzikiniam lavinimui, bet ir visavertės asmenybės tapsmui.

Muzikos pedagogikos praktikoje šios idėjos buvo įgyvendintos skirtingose muzikinio ugdymo koncepcijose. Viena svarbiausių sėkmingos ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinės kultūros ugdymo sąlygų yra individualus kiekvieno vaiko psichofizinių muzikos suvokimo ir atlikimo galimybių pažinimas. Minimais laikotarpiais siekiama pradėti kryptingą įvairiapusį prigimtinių vaiko galių ugdymą. Pagrindiniai ugdymo metodai yra kryptingos vaiko veikos organizavimas tikslingai sukurtoje ugdymo aplinkoje. Ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinė kūryba nėra tapati profesionaliajai, ji panaši į žaidimą su muzika. Muzikinė kūryba gali išryškėti bet kurioje muzikinėje veikloje: dainuojant, šokant, grojant, kuriant. Tačiau didžiausią įtaką kūrybiškumui daro socialinė aplinka – šeima, ekonominės gyvenimo sąlygos, tėvų išsilavinimas, skatinimas. Vaikų muzikinis kūrybiškumas pasireiškia jau nuo ankstyvojo amžiaus. Vaikai dainuoja, šoka, žaidžia, atlieka įvairiausių judesius. Muzikinis ugdymas atskleidžia vaiko kūrybiškumą per įvairias veiklos formas, kurių dėka formuojamas estetinis santykis su aplinka, ugdomi sensoriniai gabumai, stiprėja interesas muzikai.

Nagrinėjant muzikinio ugdymo ypatumus ikimokykliniame amžiuje, svarbu išskirti svarbesnius kūrybingos asmenybės bruožus: smalsumą, stiprų saviraiškos poreikį, emocionalumą, gebėjimą apibendrinti žinias, susikoncentruoti. Svarbūs ir veiksniai, skatinantys vaikų kūrybiškumą: aplinka, skatinanti kurti, santykiai, pasirinkimo galimybė. Pasak R. Girdzijauskienės (2005), kūrybiškumo ugdymas – tai vaiko prigimtinių kūrybinių galių atskleidimas ir tobulinimas, sudarant palankias sąlygas ir naudojant kūrybiškumą skatinančius metodus. Muzikinis ugdymas kūrybiškumo plėtotei sudaro ypač palankias sąlygas. Muzika turi unikaliausią galimybę išreikšti visus žmogaus jausmus, emocijų būsenų kaitą. Įtikinamai

perteikdama žmogaus jausmų atspalvius, muzika neišvengiamai perduoda mintis, gyvenimo reiškinių įvertinimą (Navickienė, 2005). Muzika – tai raiškos ir bendravimo priemonė, kuri vadovauja jausmams, turi formą, padeda išgyventi būsenas, kurių nepatirtume be muzikos. Muzika natūraliai prisideda prie vaiko socialinės, emocinės, fizinės, pažinimo ir kalbos raidos (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992).

Ikimokyklinė pedagogika apibrėžia muzikinės veiklos rūšis: muzikos klausymą, dainavimą, muzikos kūrybą, ritmiką, kūrybą, muzikos „kalbą“. Muzikinio ugdymo tikslas – lavinti muzikinius gabumus, įgūdžius, skiepyti tautinę muzikinę kultūrą. Muzikinis ugdymas – tai asmenybę kuriantis žmonių bendravimas, sąveikaujant jiems su muzikos meno bei kitomis, susijusiomis su muzika, kultūros vertybėmis. Muzikinio ugdymo sąvoka aprėpia muzikos mokymą, muzikinį lavinimą, muzikinį auklėjimą, muzikinį švietimą, muzikinį prusinimą, muzikinės kultūros formavimą. Muzikiniu ugdymu siekiama išugdyti giliają, žmogaus dvasios gelme patiriamą meninę – dvasinę kultūrą (Rinkevičius, 2006).

Apibendrinant galima teigti, kad muzikinis vaiko ugdymas skirtingais vaiko amžiaus tarpsniais sudaro prielaidas ugdyti ir vystyti visus vaiko gebėjimus. Be to, labai sunku rasti vieną ugdymo koncepciją, kurią galima būtų pasirinkti kaip teisingiausią ir geriausią išeitį ugdant visapusišką asmenybę. Nereikėtų atmesti naujų, įdomių, naudingų idėjų, metodų, principų, taikytinų muzikos pedagogikoje.

2.4. Muzikinio ugdymo ir psichosocialinės raidos sąsajos

„Socializacija – visuomenės kultūros perteikimo vaikams procesas, siekiantis formuoti vaiko individualybę, paklūstančią tam tikroms kultūros tradicijoms ir socialinėms normoms“ (Kvieskienė, 2005, p. 22). Tai yra žmogaus adaptavimas jį supančių žmonių bendrijoje. Šeimoje bei kitose socialinėse grupėse ar institucijose prasidėjusi socializacija kiekvieną individą integruoja į visuomenę skirtingai, sudarydama galimybes kurti savo individualybę bei vertybes.

Ikimokyklinis muzikinis ugdymas išlieka vienas pagrindinių veiksnių, skatinančių asmenybės psichosocializacijos raidą. Muzika užima ypatingą vietą formuojant vaiko kalbą, elgesį, kūrybiškumą, dvasinį pasaulį, vertybinį mąstymą. Pirminėje socializacijoje prasminiai neformalaus ugdymo(si) akcentai savaime suprantami (ugdyti visapusišką, brandžią, komunikuojančią asmenybę ir t.t.), antrinėje – reikalaujama tam tikrų ugdymo metodų,

priartinančių ugdytinį prie jam natūraliai priimtinesnio tikrovės suvokimo. Taigi, anot G. Gabnytės (2012), pedagogas taiko specialią metodiką, tarsi sugražinančią individą į pirminę vaikystės tikrovę, kitaip tariant, ieško „gyvų“, nuotaikingų, įdomių būdų mokiniui sudominti, nustebinti, palaipsniui pratina ugdytinį prie naujos tikrovės. „Sėkmingi“ ugdymo procesai lemia ugdytinio mokymosi sėkmę ir motyvaciją. Muzikos ugdymo aspektu – tai bandymas iš siauro savo galimybių ir suvokimo konteksto įvesti ugdytinį į platų ir sudėtingą muzikos pasaulį. Dešimtmečius nusistovėję ugdymo standartai neretai vis dar pakiša koją sėkmingam individo ugdymui. Sparčiai keičiantis pasauliui, turėtų keistis socializacijos būdai ir technikos. Sėkmingos socializacijos procesų kokybė lemia racionalias ir emocionališkai kontroliuojamas mokymosi pakopas. Muzikinio ugdymo ir ugdytinio ryšys yra pagalba, kuri atitinka ugdytinio poreikio socializacijos stiprumą. Šiandieniniame ugdyme svarbi tampa ugdytojo orientacija ugdytinio socialinėje erdvėje: kiek ir kokie natūralūs ar dirbtiniai „tikrovės pabrėžimo“ metodai svarbūs konkrečiu atveju konkrečiam tikslui realizuoti (Berger, Luckman, 1966).

Švietimo dokumentuose pabrėžiama, kad pozityviai asmenybės psichosocializacijos raidai labai svarbus asmens laisvės ir kūrybiškumo ugdymas, kuris reikšmingai pasireiškia visose individo gyvenimo srityse, todėl vis dažniau analizuojama kūrybiško ugdymo svarba, teigiant, kad pastarasis itin svarbus žmogaus asmeniniams, profesiniams, verslumo ir psichosocialiniams gebėjimams, o kartu ir visos visuomenės gerovei (Girdzijauskienė, 2009). Muzika yra ta visuomenės vertybė, kurią vaikas gali anksčiausiai perimti, o muzikinis ugdymas sudaro ypač palankias sąlygas visapusiškam vaiko ugdymui.

Apibendrinant galima teigti, kad muzikos ir socializacijos sąsajos sudaro vieningą visumą, kuri neapsiriboja vien muzikinių įgūdžių ir gabumų lavinimu, o skatina specialius vidinius ir išorinius žmogaus vystymosi procesus, reikšmingus visuminei asmenybės raidai.

3. NEFORMALIOS MUZIKINĖS VEIKLOS POVEIKIS IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ PSIHOSOCIALINEI RAIDAI: KOKYBINĖ ATVEJŲ ANALIZĖ

3.1. Kokybinio tyrimo metodologija

Kokybinio tyrimo strategijos pagrindimas

Siekiant atskleisti neformalios muzikinės veiklos poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai, buvo atliktas tyrimas, pasirenkant kokybinio tyrimo strategiją, kuri sudaro prielaidas išsamiai apibūdinti tiriamą reiškinį bei įvertinti jo validumą. Tyrimo duomenys buvo renkami pasitelkus pusiau struktūruotą *interview* metodą, kurio pasirinkimą sąlygojo orientacija į išvalgas bei perteikiamas prasmes (Gillham, 2005). Pusiau struktūruotas *interview* šiame tyrime sudarė geresnes prielaidas bendrauti su informantais bei gauti tyrimo tikslą atliepiančius duomenis, padėjo kryptingai orientuoti respondentų pasisakymus tiriamo reiškinio linkme bei suteikė galimybę tikslinti pagrindinius, iš anksto parengtus klausimus. Surinktų *interview* vidutinė trukmė – 25 minutės.

Kokybinio tyrimo duomenys buvo renkami 2016 m. lapkričio mėnesį, asmeniškai susitinkant su informantais jiems patogioje aplinkoje. Visi *interview* buvo įrašinėjami naudojant garso techniką (diktofoną), kas sudarė galimybę tiksliam transkribavimui, apimančią pažodinių informantų pasisakymų citavimą.

Kokybiniame tyrime nėra aiškių imties dydžio nustatymo taisyklių (Mason, 2010). Esminis dalykas, vienijantis skirtingus autorių požiūrius dėl kokybinio tyrimo imties dydžio, yra renkamų duomenų informatyvumas arba prisotinimas, t. y. į tyrimą nauji imties vienetai įtraukiami tol, kol ima mažėti gaunamų duomenų informatyvumas (Guest ir kt., 2006; Corbin,

Strauss, 2008). Tyrimui atlikti buvo pasirinkta 30 informantų (N=30), pasirinkus pusiau struktūruotą duomenų rinkimo metodą.

Tyrimo dalyvių skaičius buvo sąlyginai numatytas jau prieš pradedant tyrimą, tačiau analizuojant pirmųjų interviu tekstus bei į tyrimą įtraukiant naujus informantus, buvo paisoma ir duomenų prisotinimo sąlygos. Tyrimo imčiai sudaryti buvo pasitelktas sniego gniūžtės atrankos metodas (Creswell, 2013), kurio pasirinkimą sąlygojo siekis tyrimo metu apklausti „Lauros studiją“ lankančių vaikų tėvus.

Tyrimo bazė – „Lauros studija“

Kaip jau minėta, tyrimas buvo atliktas privačioje ankstyvojo muzikinio ugdymo mokyklėlėje „Lauros studija“. Studijos veikla prasidėjo 2011 m., kuomet šio darbo autorė, dirbdama vidurinėje mokykloje, pastebėjo, kad atsiranda vis daugiau vaikų, norinčių intensyviai muzikuoti, gilinti vokalinius gebėjimus, tobulinti įgūdžius, kurie ypatingai atsispindi muzikinėje veikloje. Kuriant muziką ir autorines dainas vaikams, buvo labai aiškiai žinomos vaikų ugdymo kryptys, t.y. siekis, kad vaikas su džiaugsmu pradėtų dainuoti, muzikuoti, ritmuoti, kurti, improvizuoti ir pan. Vėliau atsirado grupelė vaikų, kuriems nebepakako muzikinės veiklos mokykloje, tad su jais buvo pradėta muzikuoti papildomai. Laikui bėgant vaikų skaičius ženkliai išaugo, todėl palaiptinai atsirado net keletas skirtingo amžiaus grupių. Vaikai greitai rado bendrą kalbą, juos siejo bendri dalykai - motyvacija muzikuojant, džiaugsmo patirtis dainuojant ir kuriant.

Vaikų amžius ir grupių skaičius

Studijoje renkasi įvairaus amžiaus ugdytiniai. Patys mažiausieji vaikai nuo 3 iki 4 metų. Kita amžiaus kategorija 5-6 metai. Mokyklinio amžiaus kategorijoje išskiriamos net 4 grupės: 7-9 metai, 10-12 metų, 13-15 metų ir 16-18 metų. Grupių sudėtis yra mišri (mergaitės ir berniukai). 15 proc. studiją lankančių vaikų sudaro berniukai, o 85 proc. mergaitės. Priimant ugdytinius į studiją nekeliami jokie reikalavimai, nerengiamos atrankos, todėl susirenka labai skirtingų vokalinių gebėjimų ugdytiniai: dalis vaikų neturi jokios muzikinės patirties, dalis papildomai mokosi muzikos mokyklose ir sustiprintos meninės pakraipos mokyklose. Ši studija orientuota pirmiausia į ugdymo(si) procesą, siekimą, kad pats procesas būtų įdomus ir smagus.

Užsiėmimų kiekis ir trukmė

Visos grupės renkasi per savaitę po du kartus, vyresnio mokyklinio amžiaus vaikai renkasi po 3 ar 4 kartus per savaitę, priklausomai nuo ugdymo plano ir numatytos koncertinės

veiklos. Vaikų skaičius grupėje svyruoja nuo 8 iki 12 ugdytinių. Užsiėmimas trunka 60 min. Kiekvienam užsiėmimui suformuluoti tikslai ir uždaviniai, parengtos įvairiaplanės užduotys. Patiems mažiausiems vaikams ir jų tėvams yra suteikta galimybė stebėti užsiėmimus.

Ugdymo specifika

Pagrindinės studijos veiklos sritys: dainavimas, žaidimas, šokis, teatras, kūryba, improvizacija, prasmingas muzikos klausymasis. Šioje studijoje yra sukurta speciali ugdymo programa, kuri orientuota į bendrąsias ikimokyklinio (taip pat mokyklinio) amžiaus raidos ir prigimtinės savybes. Kiekvienas turi įgimtų muzikinių gebėjimų, tačiau vaiko muzikinis potencialas kinta priklausomai nuo muzikinės aplinkos. Į dainavimą žvelgiama kitu aspektu. Dainavimas tarsi komunikavimo priemonė – dainuojant bendraujama, žaidžiama su vaikais. Pamoka pradedama ir baigiama daina, pasveikinant kiekvieną vaiką individualiai, suteikiant jam dėmesio, pasitikėjimo, savigarbos. Visos kitos veiklos pamokos metu yra susijusios su dainavimu.

Keičiant tembrines intonacijas atskleidžiamos emocinės subtilybės. Visos dainos ir žaidimai šioje studijoje yra sukurtos būtent tiems vaikams, kurie lanko šią studiją (autorinės muzikinės knygutės „Dovanoju dainelę“, „Dovanoju dainelę -2“, „Dovanoju dainelę – 3“, „Dovanoju dainelę-4“, „Žaidžiame dainą“, „Žaidžiame dainą -2“, muzikinis leidinys vyresnio mokyklinio amžiaus vaikams „Padainuokim ir pašokim“).

Į dainavimo veiklą žvelgiama keliais aspektais: jo svarbą psichosocializacijos raidai (kultūrinių interesų plėtojei, gebėjimų suvokti savo šalies muziką, ją puoselėti) ir balso formavimą (didelis dėmesys skiriamas kvėpavimui, klausos sistemai, artikuliacijai, streso mažinimui).

Ypatingai didelis dėmesys skiriamas vaiko balsui, todėl autorinėje muzikinėje programoje dainelės sukurtos nuosekliai: nuo paprasčiausių garsų, natų junginių, dviejų, trijų tonų jungčių iki sudėtingesnių intervalų. Muzikiniai žaidimai sukurti ir sudėlioti taip, kad žaidimo metu ikimokyklinio amžiaus vaikas galėtų greitai ir lengvai įsisavinti muzikos intervalus, lengvai prieitų prie dvibalsio dainavimo, įsisąmonintų sudėtingesnius melodinius

vingius ir frazes. Autorinių dainų pagalba čia ugdomas kūrybiškumas, vokaliniai gebėjimai, ieškoma sprendimų nestandartinėse situacijose, skatinama kurti autorines dainas, nuolat keliamos ir įgyvendinamos įvairios meninės idėjos ir sumanymai. Ypatingai didelis dėmesys skiriamas į asmenybės kryptingumą nusakančius bruožus (orientacija į socialinius lūkesčius, vidinė motyvacija, prioritetų turėjimas).

Muzikos pagalba šioje ugdymo mokyklėlėje stengiamasi puoselėti ir atskleisti psichines ypatybes (turingą vaizduotę, intelektinį aktyvumą, domėjimąsi tuo, kas neįprasta), taip pat stengiamasi išryškinti vaiko charakterio savybes (pasitikėjimą savimi, ambicingumą, atkaklumą, drąsą), emocines savybes (jautrumą, imlumą, emocionalumą). Per muzikavimą, žaidimą, nuolatinį pozityvų mikroklimatą muzikinių užsiėmimų metu vaiko kūrybiškumas ugdomas plačiąja prasme, kaip sudėtinė asmenybės struktūros dalių visuma. Taip pat siekiama, kad atsiskleistų ryškiausios asmenybės savybės: energingumas, išvalgumas, lankstumas, originalumas, jautrumas, ir svarbiausieji muzikiniai gebėjimai: dainavimas, intonavimas, ritmo pojūtis, muzikalumas, muzikinė klausa, muzikinė atmintis ir t.t.

Vienas ryškiausių procesų, atėjus į pasirinktą ugdymo zoną, yra socializacija, todėl ugdymo specifika ir proceso eiga ypač svarbi ikimokykliniame amžiuje. Vaikas, bendraudamas su kitais bendraamžiais ir su ugdytoju, įgyja vis didesnio savarankiškumo, iniciatyvumo, atsiranda kontrolės įgūdžiai, išsiugdo socialinius įgūdžius.

Taigi, esminis studijoje vykstančių užsiėmimų tikslas – ugdyti tik aktyviai veikiant. Muzikinė veikla apima keletą skirtingų veiksenų – vaikas čia atlikėjas ir klausytojas, kūrėjas ir išskirtinis menininkas – muzikos vertintojas. Vaikai turi savitą muzikinio kūrinio sampratą, todėl atsižvelgiama į jų poreikius, nuotaikų kaitą, asmeninę nuomonę. Ypatinga reikšmė tenka žinojimui, kaip daina turi būti atliekama, įprasminama balsu, siejama su emociniu turiniu, kaip bendram muzikiniam vaizdai perteikti išgaunama emocija, įtaigus garsas, pasižymintis tikslia intonacija, artikuliacija, kvėpavimu ir išraiška.

Tyrimo dalyvių imtis

Pagrindinis tiriamiesiems keltas reikalavimas – dalyvavimas „Lauros studijos“ veikloje ne mažiau nei vienerius metus. Tyrime iš viso dalyvavo 30 informantų (studiją lankančių vaikų tėvelių): 25 moterys ir 5 vyrai. Pasirinktų informantų amžius varijuoja nuo 26 iki 44 metų. Informantų charakteristika pateikta 1 lentelėje.

Prieš interviu visi informantai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, buvo gautas žodinis visų asmenų sutikimas dalyvauti tyrime. Tyrimo metu buvo laikomasi esminių kokybinių tyrimui būdingų etikos principų: pagarbos asmens orumui, konfidencialumo, privatumo (Žydžiūnaitė ir kt., 2011). Tyrimo dalyviai buvo informuoti, kad iš jų interviu metu gauta neapdorota informacija nebus platinama bei prieinama su tyrimu nesusijusiems asmenims, o pristatant duomenis nebus viešai atskleidžiama informantų tapatybė. Laikantis šio principo pateikiamose interviu ištraukose nenurodomi tyrimo dalyvius leidžiantys identifikuoti duomenys (vardas, pavardė, gyvenamoji vieta ir kt.). Visi interviu tekstai užkoduoti pagal informanto dalyvavimo tyrime eiliškumą.

1 lentelė

Informantų charakteristika

Eil. nr.	Lytis	Amžius	
1	moteris	27	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
2	moteris	27	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
3	moteris	26	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
4	moteris	29	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
5	moteris	31	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
6	moteris	34	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
7	moteris	36	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
8	moteris	26	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
9	moteris	38	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
10	moteris	29	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
11	moteris	32	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus
12	moteris	40	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus
13	moteris	37	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus
14	moteris	36	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus
15	moteris	33	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus
16	moteris	30	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
17	moteris	30	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
18	moteris	31	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
19	moteris	32	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
20	moteris	26	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
21	moteris	28	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
22	moteris	33	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
23	moteris	34	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
24	moteris	33	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
25	moteris	32	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
26	vyras	44	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus

27	vyras	33	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
28	vyras	41	vaikas lanko "Lauros studiją" pirmus metus
29	vyras	42	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus
30	vyras	40	vaikas lanko "Lauros studiją" antrus metus

Duomenų analizė

Tyrimo duomenų analizei buvo naudotas tradicinis kokybinės turinio (*content*) analizės metodas. Kokybinė turinio analizė tyrimų metodologijoje įvardijama kaip metodas, tinkantis tekstų analizei bei leidžiantis analizuojamo teksto pagrindu daryti specifines išvadas (Mayring, 2010).

Kokybiniame tyrime turinio analizės metodas gali būti grįstas indukcine arba deducine logika, kurios pasirinkimą sąlygoja tyrimo tikslas (Elo, Kyngäs, 2008). Vadovaujamasi nuostata, kad kai apie reiškinį nėra pakankamai ankstesnių žinių arba kai tos žinios fragmentiškos, rekomenduojamas indukcinis metodas. Deducinis turinio analizės metodas taikomas, kai analizės struktūra operacionalizuojama, remiantis ankstesnėmis žiniomis, o tyrimo tikslas – teorijos tikrinimas. Atliekant kokybinę turinio analizę, indukcine logika grįsto metodo atveju einama nuo specifinio prie bendro, pavieniai atvejai stebimi, jungiami į visumą ar bendrą teiginį. Deducinio turinio analizės metodo atveju remiamasi ankstesne teorija ar modeliu, einama nuo bendro prie specifinio (Elo, Kyngäs, 2008).

Atliekant tyrimą buvo pasirinktas indukcine logika grįstas tradicinis kokybinės turinio analizės būdas, t. y. siekiant atskleisti neformalios muzikinės veiklos poveikio esmę ikimokyklinio amžiaus vaikų socialinei raidai, kategorijos buvo išvestos iš duomenų analizės metu, o pavieniai, atskiri informantų suvokimą ir patirtį iliustruojantys atvejai buvo sujungti į bendrą visumą. Visas kokybinės turinio analizės procesas vyko trimis etapais: pasirengimo, organizavimo ir duomenų pristatymo.

3.2. Kokybinio tyrimo rezultatai

Siekiant išsiaiškinti, ar neformalusis muzikinis ugdymas turi įtakos ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai, buvo suformuluoti penki klausimai:

1) Kodėl pasirinkote „Lauros studiją“?

- 2) Koks buvo adaptacijos periodas?
- 3) Ar kito vaiko vystymosi raida?
- 4) Ar vaikas imituoja muzikinę veiklą namuose?
- 5) Ar išryškėja vaiko lūkesčiai? Kokie jie?

Išvardintus klausimus sudaro penkios kategorijos, kurios aptariamoms žemiau pateiktame tekste.

Analizuojant pirmojo klausimo (*Kodėl pasirinkote „Lauros studiją“?*) duomenis visų tiriamųjų atsakymai buvo transkribuoti. Iš gautų teiginių buvo sudaryta 1 kategorija – *Studijos pasirinkimo motyvai* ir 7 subkategorijos: *Draugų ir pažįstamų rekomendacijos*; *Muzikavimo tradicijų šeimoje tėsa*; *Muzikinių gebėjimų realizacijos tikslas*; *Muzikinio ugdymo specifika*; *Autorinėmis dainomis paremta programa*; *Vadovės asmeninės savybės*; *Išskirtinis vaiko muzikalumas* (žr. 2 lentelę).

Analizuojant respondentų atsakymus paaiškėjo, kad tėvai labiau kryptingai ir atsakingai numato ir apsvarsto visas vaiko ugdymo pasirinkimo galimybes. Dalis tyrimo dalyvių akcentavo, kad pasirinko veiklą „Lauros studijoje“ dėl draugų ir pažįstamų rekomendacijų (teiginiai pateikti subkategorijoje – *Draugų ir pažįstamų rekomendacijos*). Galima teigti, kad nepriklausomai nuo muzikinio išsilavinimo ar muzikos suvokimo, tėvams yra svarbios visuomenės rekomendacijos, nors dauguma daugiau ar mažiau suvokia ankstyvojo muzikinio ugdymo svarbą.

Kai kurie respondentai atkreipė dėmesį į muzikavimo tradicijų šeimoje tėsą, teigdami, kad šiuolaikiniame technikos amžiuje žmonės pastebimai svetimėja, todėl būtina puoselėti šeimos tradicijas ir ypač tęsti jas, perduodant, puoselėjant iš kartos į kartą. Anot jų, šeima yra pagrindinė socializacijos institucija, o muzikavimas ypatingai suvienija, skiepija kultūringo laisvalaikio tradicijas, ugdo kūrybiškumą (subkategorija – *Muzikavimo tradicijų šeimoje tėsa*).

Tėvų atsakymuose buvo akcentuota ir muzikinių gebėjimų realizacijos svarba (žr. subkategoriją *Muzikinių gebėjimų realizacijos tikslas*). Respondentai akcentavo, kad ankstyvajame amžiuje pastebėjo ypatingus savo vaikų muzikinius, meninius gebėjimus, todėl nusprendė lavinti savo vaikus, atveddami į šią ugdymo įstaigą. Taip pat buvo pripažįstama, kad muzika yra raiškos ir bendravimo priemonė, kuri natūraliai prisideda prie vaiko socialinės, emocinės, fizinės, pažinimo ir kalbos raidos. Muzikinis ugdymas ypatingos reikšmės turi vaiko individualiems gabumams ir gebėjimams lavinti. Be to, respondentai teigia, kad daugelis žmonių visam gyvenimui išsaugoja muzikines vertybes, įgytas ankstyvajame amžiuje.

Keletas respondentų pabrėžė ir teigiamai įvertino muzikinio ugdymo specifiką šiame būrelyje (subkategorija – *Muzikinio ugdymo specifika*).

Kadangi geriausi vaikų muzikiniai gebėjimai atsiskleidžia ugdymo procese, betarpiškai bendraujant vieniems su kitais, tai tėvai pabrėžia mokytojos kompetenciją, kuri geba numatyti, kokiais metodais ir kurias vaiko muzikalumo sritis reikia ir galima lavinti ikimokykliniame amžiuje, kokius muzikinius gebėjimus išskirti (subkategorija *Autorinėmis dainomis paremta programa*). Taip pat akcentuojama metodinės medžiagos svarba ir jos originalumas, kas sąlygoja išskirtinį ugdymo procesą. Respondentai teigiamai vertina mokytojos sukurtą muzikinę metodinę literatūrą, atitinkančią vaiko muzikinius gebėjimus ankstyvajame ikimokykliniame amžiuje. Pasak respondentų, autorinė literatūra skatina vaiko muzikinių gabumų vystymąsi ir jų socializaciją. Dalis respondentų pabrėžė „Lauros studijos“ metodinės literatūros išskirtinumą ir metodinės medžiagos originalumą, t.y. autorines dainas ir muzikinius žaidimus, kurie skatina saviraišką, žadina kūrybines galias. Per juos vaikas atskleidžia savo muzikinius gebėjimus, patiria daugybę teigiamų emocijų, lavina savo kalbą.

Remiantis šiais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad originali muzikinė programa suteikia galimybę kiekvienam vaikui atsiskleisti individualiai.

Daugelis apklaustųjų tėvų išskiria mokytojos kompetencijas ir asmenines savybes (subkategorija – *Vadovės asmeninės savybės*). Lietuvos mokyklose akcentuojami profesiniai mokytojų gebėjimai (gnostiniai, projekciniai, konstrukciniai, organizaciniai, komunikaciniai) bei kryptingas mokytojų pasirengimas. Atsižvelgdami į tai, respondentai kaip tik pabrėžia šias mokytojo savybes. Taip pat vertinamas pedagoginis išprusimas, veiklos planavimas, ugdymo proceso organizavimas. Galima būtų teigti, kad vertybinės nuostatos yra vienas iš muzikos mokytojo profesinės kompetencijos kriterijų, nes vertybės apibūdina muzikos mokytojo asmenybės brandos pagrindą.

Analizuojant teiginius buvo sudaryta dar viena subkategorija – *Išskirtinis vaiko muzikalumas*, kurioje buvo akcentuojamas savo vaiko išskirtinumas. Akivaizdu, kad neeiliniai vaiko muzikiniai gabumai paskatino tėvus ieškoti tinkamos muzikinės veiklos, kurioje galėtų atskleisti ir sustiprėti vaiko asmeninės savybės ir gebėjimai. Pirmas žingsnis į sėkmingą muzikinį vaikų ugdymą – jų gebėjimų atpažinimas ir įvertinimas. Vokiečių psichologas W. Sternas dar 1916 m. teigė: „Keista, kad iki dabar mūsų įvertinimas ir pagalba buvo skirti tiems, kurie turi negalią, bet ne tiems, kurie turi viltį“ (žr. Mönks ir kt., 2000). Atpažinti gabumus nėra

labai paprasta, kai kurie žmonės pasižymi išskirtiniais gebėjimais daugelyje sričių, kitų gabumai aiškiai pastebimi tik vienoje srityje. Savaiame suprantama, kad tėvai gali greičiausiai pastebėti ir įvardinti savo vaikų gabumus nuolat su jais artimai veikdami artimoje aplinkoje. Gabumas yra įgimtas, bet ne statiškas, jis kinta, kokybiškai vystosi praktinėje veikloje. Jei įgimti gabumai neplėtojami, nelavinami, jie negali pasireikšti. Gabumas – visų gebėjimų, įgytų mokantis ir dirbant, pagrindas (Jovaiša, 2010, 2011). Keli respondentai išskiria vieną iš gabumų rūšių – muzikinį intelektą ir gebėjimą kurti bei pajauti ritmą, girdėti garso aukštumą ir tembrą (T - 19). Pasak respondentų svarbiausia, kad pedagogas tinkamai įvertintų gabų vaiką, suprastų individualius vaiko ugdymosi poreikius ir aplinkos veiksnius, svarbius gabumams atsiskleisti.

Analizuojant respondentų atsakymus apie „Lauros studijos“ pasirinkimo motyvus paaiškėjo, kad vienas iš svarbiausių kriterijų – yra mokytojo asmeninės savybės, originalus mokytojo darbo pobūdis, kūrybiškas, netradicinis požiūris į vaiko gebėjimus ir vaiko asmenybę. Taip pat pabrėžiama vaiko individualių muzikinių gebėjimų realizacijos svarba. Tėvai nori, kad mokytojas atskleistų vaiko muzikinius gebėjimus, individualumą, savarankiškumą, ugdytų ne tik muzikinius gebėjimus, bet ir asmenines savybes, suteiktų laisvės saviraiškai, įgyvendintų gebėjimus praktiškai.

2 lentelė

Dimensija: Motyvai, dėl kurių buvo pasirinkta *Lauros studija*

Klausimas: *Kodėl pasirinkote „Lauros studiją“?*

TEIGINYS	Subkategorija	Kategorija
<i>...turiu vieną pažįstamą draugę, tai ji rekomendavo vesti dukrelę pas LAURĄ (LAUROS STUDIJA), sakė vaikučiams labai smagu, linksma, niekas nešaukia ant vaikų, žaidžia su jais (T1)</i>	Draugų ir pažįstamų rekomencijos	Studijos pasirinkimo motyvai
<i>Kaimynė veda mergaitę, paklausiau, ar priimtų ir mano vaiką, sakė, kad taip labai faina...eikit...(T2)</i>		
<i>Kelių pažįstamų mamų vaikai jau lanko Lauros studiją, tai ir mes su vyru nusprendėme...(T3)</i>		
<i>Mokykloje mokytoja pastebėjo, kad gerai dukrelė dainuoja, tai sako, „eikit pas Laurą“ (T4)</i>		
<i>Mačiau, kad vaikas nori dainuoti, tai galvojau, kur čia dabar eiti, kaimynė papasakojo, kad ta vadovė tikrai gera, tai paskui pati įsitikinau (T29)</i>		
<i>Lauros studiją lankė daug pažįstamų, tai ir mes nusprendėme lankyti... (T5)</i>		
<i>Mūsų šeimoje visi dainuoja, senelis dainuoja, močiutė dainuoja, mes su vyru „nespjaunam“ į muziką.. Tai sakom, reikia tęsti muzikines tradicijas, o tai šiam technikos amžiuje ir taip visi baigiame susvetimėti, įlindę į telefonus ir kompiuterius nuo ryto lig vakaro, nei žodžio vienas kitam nepratariame, nei dainos nesudainuojam (T6)</i>	Muzikavimo tradicijų šeimoje tęsa	

<p><i>Senelis dainavo kaimo kapeloje, o močiutė giedojo chore, tai labai norėjo, kad anūkėlė dainuotų. Tai ir pasirinkome šį būrelį. Mums visai nesvarbu, kokia muzika- džiazas, popsas, klasikinė, liaudiška muzika, svarbu, kad ji suvienytų mūsų šeimą, įneštų kokių emocijų, kad muzikavimas taptų tradicija, skatintų bendravimą. Žinot, kaip kitose šalyse, pvz., Italijoje, ten gi sėdi prie stalo, dainuoja maži, dideli, seneliai, anūakai, tėvai - visi kartu.. va, čia yra muzikos svarba (T7)</i></p>			
<p><i>Mūsų šeimoje gili tradicija lankyti muzikos mokyklą, nesvarbu, kad nebūsi užaugęs muzikantu. vyras nenorėjo, kad dukra lankytų muzikos mokyklą, bet sutarėm, kad eisim į šitą būrelį (T8)</i></p>			
<p><i>Nuo pat kūdikystės labai patiko klausytis muzikos, puodai būdavo būgnai, virbalai lazdelės, šaukštai vėl kažkokie instrumentai, dainuodavo pagal melodiją, žaislų parduotuvėje rinkdavosi ne lėles, o mikrofonus. Norėjome kažkaip realizuoti šiuos sugebėjimus (T9)</i></p>	<p>Muzikinių gebėjimų realizacijos tikslas</p>		
<p><i>...tai dėl to, kad patinka dainuoti, turi gerą klausą jaučia muziką. Reikia kažką daryti su šituo vaiku, o tai groja barškina, matosi, kad jam reikia veiklos, reikia muzikos, judesio. O jeigu praleisime progą mokintis tokiam amžiuje(4m), tai paskui gali būti vėlu (T10)</i></p>			
<p><i>Kaimynė yra muzikos mokytoja mokykloje, tai sako vesk kažkur vaiką, negalima, kad talentas prapultų.. Visose namų šventėse ant lovos užsilipusi dainuoja, maivosi, eilėraščius sako, yra drąsi, nieko nebijo, tai aš ir sugalvojau į šitą grupę atvesti, kad paskui nebūtų per vėlu (T11)</i></p>			
<p><i>Darželio auklėtoja pastebėjo mano mergaitės muzikinius gabumus ir sako veskit kur nors, kol dar maža, kol dar gali ko nors išmokti, o tai čia tame darželyje neužtenka jai veiklos, sako labai gerus duomenis turi, ir klausia gera, ir melodijas iškart atkartoja, ir ritmą muša, į dainą pataiko (T12)</i></p>			
<p><i>Nenorėjau visai sieti vaiko su muzika, nes nelaukau rimtu užsiėmimu gyvenime, bet kai vaikas visą vakarą dainuoja ir šoka, o kaimynė truputį prie muzikos, tai sako, kad labai gabi, tai susimąščiau, be to, ko išmoksi, ant pečių nenešiosi, pravers gyvenime, nors ir nebus muzikantu(T30)</i></p>			
<p><i>Kai palyginu, kaip mano dukrelė dainuoja, tai, negražu taip sakyti, bet nu ženkliai gražiau už kai kuriuos vaikus, ir darželio auklėtoja sako, kad tikrai turi puikius duomenis muzikai, reikia juos puoselėti (T16)</i></p>			
<p><i>Pasakiau dukrai, kad būtinai turi nuvesti dainuoti, nes labai gerai „traukia“ aš nusimanau, irgi dainavau jaunystėje, tik ne tiek galimybių buvo, reikia nepradanginti talento, puoselėti balsą (T13)</i></p>			
<p><i>Labai patinka LAUROS dainos sukurtos, visada internete klausausi ir mano sūnus klauso, ypač „Tuk, širdelė“(T14)</i></p>	<p>Muzikinio ugdymo specifika</p>		
<p><i>Mums nepatinka, kad dabar visur skamba angliškos dainos, mokyklose tik angliškai dainuoja, net maži vaikai-,siaubas kažkoks, o čia niekur negirdėtos dainos, ir žodžiai labai gražūs ir melodijos, todėl ir atėjome čia ir šiaip mokytoja sudaro sąlygas pasireikšti kiekvienam vaikui, atskleidžia juos (T15)</i></p>			
<p><i>Patinka daina “tuk širdelė“ ir šiaip gražių dainų yra, o girdėjome, kad vaikai labai daug žaisdami dainuoja ir visi žaidimai sukurti specialiai šitiems vaikams, nes labai svarbu, kol dar maži, žinoti, kaip ir ko tokius mažus vaikus mokyti, tai va ir nusprendėme toki kelią (T16)</i></p>			
<p><i>Visko moko per judesį, per žaidimą, per garsus, žaidimus niekur</i></p>			

<i>nematytus moko, labai patinka, kiekvieną kartą vis kitą, naują žaidimą išmoko, svarbiausia, kad dainuoti jį galima, ir kitus pamokyti, su šeima pažaisiti. Tai kai išvažiuojam kur į gamtą ar į gimtadienį koki, tai vis ir žaidžiam(T17)</i>		
<i>Patiko autorinės dainos , o ypač smagūs pačios vadovės sukurti žaidimai. Mano mažajai nelabai patinka klausyti, bet užtat žaisti ir šokti iškart ima vos išgirdus muziką, na tas Lauros sukurtas dainas (T18)</i>	Autorinėmis dainomis paremta programa	
<i>Nuvalkiotos kitur tos dainos, tos pačios ir tos pačios, nueini į darželį pas mažąjį, tos pačios, mokykloje tos pačios, o LAUROS STUDIJOS, tai bent negirdėtos, ir vaikams maloniau, ir mums smagiau. Labai mėgstam visi klausytis, bet smagiausia, kad kai tik išgirsta tas dainas , tai iškart norisi šokti ir dainuoti, tai yra įrodymas , kad tos dainos tikrai geros (T19)</i>		
<i>Laurą pažįstu seniai, puikus žmogus, visada vaikas pirmoje vietoje, puiki pedagogė , turi daug patirties ir labai kūrybiška yra (T20)</i>	Vadovės asmeninės savybės	
<i>Talentinga kūrybinga vadovė, daug gerų atsiliepimų apie ją , be to visur dalyvauja, per televizorių matom, koncertuoja, vadinasi, turi ką papasakoti mūsų vaikui (T20)</i>		
<i>Vadovė labai talentinga, niekada nešaukia, nėra vaikas pasakęs, kad rėkė ar mušė (T17)</i>		
<i>Darželyje turim tokią griežtą auklėtoją, tai vaikas net verkia kartais grįžęs, tai kartais taip skauda širdį, sakau reikia kokios atsvaros, tai sugalvojau nuvesti pas Laurą, kad švelnumo pasisemtų (T30)</i>		
<i>Gera specialistė, patinka jos darbo metodika, dirba naujoviškai -kas labai svarbu šiame patobulėjusiame pasaulyje, ne taip, kaip kai kuriose mokyklose, mokytojai kaip dirbo prieš 50 metų , taip ir dabar dirba...(T21)</i>		
<i>Pasirinkome todėl, kad tai kitoks būrelis su ypatingai kūrybinga vadove, ir šiaip ji kultūros dalyvis, savo srities ekspertas, planuoja veiklą, organizuoja daug koncertų, pati koncertuoja, turi aukštąjį išsilavinimą(T22)</i>		
<i>Visada stebėjau, kaip LAURA susitvarko su tiek vaikų, nes lankydamas koncertuose, labai patiko, tai ir atėjome, tas žmogiškas požiūris į vaiką labai sužavėjo, kaip mama elgiasi su kiekvienu vaiku...(T23)</i>		
<i>Sūnus <...> jis yra nedrąsus, visko bijo, niekur nenori eiti, bet brolis didesnis lanko „Lauros studiją“ pareina pasakoja viską kaip smagu, sako, kokia gera vadovė, viską leidžia, juokina, tai net broliukas nuėjo ir tikrai patiko, neišėjo, gal labiau patinka vadovė nei dainuoti (T24)</i>		
<i>Vis žiūrėm klipą „tu tuk širdelė“ ir dukrytė nenulipa nuo kompiuterio, sako myliu , noriu eiti pas tą vadovę dainuoti, zyzė kokius metus, kol pagaliau nusibodo zyzimas ir atvedžiau (T25)</i>		
<i>Vadovė per televizorių tokia gera atrodė, tai ir nuvedėm pas ją, tai tikrai labai patenkinti kol kas esame, neturim ko prikišti ir mergaitė linksma ir patenkinta, ko daugiau tėvams reikia (T 27)</i>		
<i>Turi labai gerą klausą, atkartoja iškart visas melodijas, išgirsta dainą kokią per radiją, iškart dainuoja ir angliškai, aišku, žodžius neaiškiai taria, neteisingai, bet nesvarbu, gi jam tik 4 metai, tai dar išmoks, svarbu netrukdyti, svarbu surasti tinkamą mokytoją, kuris padėtų atsiskleisti talentui (T29)</i>	Išskirtinis vaiko muzikalumas	
<i>Vaikas pats turi rinktis, kur jam lankyti, ką lankyti ir pas ką lankyti, tai pamatė per kompiuterį klipą, sako „čia noriu eiti“, tai ir</i>		

<i>neprieštaravome (T28)</i>		
<i>Turim pianiną namie, dar iš senų laikų, niekas juo nebegroja, bet pastatytas visa dar stovi, tai mano mergaitė, nepažįsta natų, o groja kiekvieną vakarą, bambina pirštuku, atrenka visas melodijas, kurias tik užsimano, nu kažkaip keista tokia maža, taip gražiai paniūniuoja, sakau, reikia leist kažkur (T8)</i>		
<i>Vaikas turi gerą klausą, nuolatos groja kokiais nors daiktais, barškina, tik įsijungia muzika šoka... kartais net suprantu, kad sukuria savo melodiją, jaučia ritmą, tokiu keistu tembru dainuoja ... (T19)</i>		
<i>Darželio muzikos vadovė išskyrė muzikinius gabumus, visada giria (T22)</i>		

Adaptacija – tai žmogaus prisitaikymas prie kintančių naujų socialinių, ekonominių, gamtinių gyvenimo sąlygų. Vaiko adaptacija sudėtingas procesas. Pirmoje socializacijos pakopoje vaiko adaptaciniai mechanizmai dar nėra subrendę, dar vystosi nervų sistema, todėl visi naujos aplinkos veiksniai veikia vaiko fiziologiją, psichiką. Tipinė adaptacija būna lengva, vidutinio sunkumo ir sunki. Adaptacijos dėka organizmas įgyja atsparumą išorinės aplinkos veiksniams, gali gyventi ir spręsti uždavinius naujomis sąlygomis (Kvieskienė, 1997; Laužikas, 1999). Adaptacija paliečia tiek vaikus, tiek ir suaugusiuosius. Jos metu svarbiausia atsižvelgti į vaiko poreikius, neslopinti iniciatyvos, sudaryti palankias sąlygas ugdymui(si). Pedagogui adaptacijos metu svarbiausia gebėti išvelgti vaiko poreikius: fiziologinius, meilės, pagarbos, saugumo, savarankiškumo ir pan.

Atsižvelgiant į pateiktus argumentus tėvams buvo pateiktas klausimas apie vaiko adaptaciją, pradėjus lankyti „Lauros studiją“. Analizuojant šio klausimo duomenis buvo sudaryta 1 kategorija ir 3 subkategorijos (žr. 3 lentelę).

Nemaža dalis respondentų teigė, kad adaptacijos periodas buvo lengvas, t.y. vaikai greitai priprato prie naujos veiklos (subkategorija – *Greita adaptacija*), du respondentai įvardijo adaptacijos nebuvimą. Keletas apklaustųjų paminėjo savo vaiko asmenines savybes tokias, kaip drąsa, aktyvumas, savarankiškumas, jautrumas, mokėjimas spręsti problemas. Anot tėvelių, būtent šios asmeninės vaiko savybės sudarė sąlygas greitai ir kokybiškai adaptuotis prie naujos aplinkos ir naujos veiklos. Tiriamieji paminėjo greitą vaiko adaptaciją ir dėl mokytojos kompetencijos, išskirdami tokias savybes, kaip kūrybiškumas, nuolatinis dėmesys vaikui, kryptinga ir įdomi veikla. Taip pat buvo pažymėtos tokios mokytojos charakterio savybės, kaip jautrumas, supratimas ir pan. (T3, T6).

Tėvelių atsakymuose buvo ir tokių teiginių, jog jų vaikai nuo gimimo yra nedrąsūs, jautrūs, sunkiai bendrauja svetimoje aplinkoje su mažai pažįstamais žmonėmis, todėl adaptacija

buvo vidutinio sunkumo. Įdomu tai, kad buvo išskirta saugaus prisirišimo sąlyga – kad mama būtų visada šalia, visada fiziškai pasiekama, kad vaikas turėtų galimybę prisiglausti, prisiliesti. Šiuo atveju buvo paminėta *vaiko ir mamos bendrinė adaptacija*. Tai įrodo, kad adaptacijos problema yra svarbi ne tik tėvams, vaikams, bet ir jų mokytojams.

Tyrimo eigoje pastebėta atvejų, kuomet įvyko greita adaptacija dėl ugdymo veiklos specifikos – veikla būrelyje tarsi namų zonos tąsa. Taip pat neabejotinai svarbu, kad mokytoja sudaro sąlygas vaiko adaptacijai, skirdama didelį dėmesį vaiko jausmams.

Trečiojoje subkategorijoje (*Lėta adaptacija*) pateikti teiginiai, kuriuose akcentuojama lėta adaptacija (žr.3 lentelę). Respondentai išskyrė vaiko asmenines savybes (nedrašus, kuklus, jautrus), kurios tapo pagrindine lėtos adaptacijos priežastimi. Taip pat pastebėtas menkas fizinis vaiko išsivystymas (vaikas mažo ūgio, dažnai sergantis), todėl adaptacija užsitęsė. Analizuojant tėvų atsakymus, išryškėjo nuomonė, kad geriausia pagalba adaptacijos laikotarpiu yra rami reakcija į vaiko nuotaikas ir elgesio kaitą, taip pat labai svarbus tėvų ir ugdytojų padaršinimas ar pagyrimas, kuomet vaikas adaptuojasi prie naujos aplinkos.

Apibendrinant tėvų pasisakymus galima teigti, kad adaptacijos trukmė priklauso nuo daugelio aplinkybių: fizinio vaiko išsivystymo, lyties, sveikatos, artimųjų palaikymo ir t.t. Dauguma tėvų supranta adaptacijos svarbą, geba įvertinti savo vaiko emocinę – socialinę brandą, supranta, kad sėkmingos adaptacijos faktorius yra pasitenkinimas ugdymo veikla, palankus mikroklimatas, mokytojo palaikymas. Kita vertus, pastebima, kad šiuolaikiniame technikos amžiuje dauguma vaikų adaptuojasi ir prisitaiko prie naujų ugdymo(si) ir gyvenimo sąlygų greitai ir lengvai (T3, T8, T14).

3 lentelė

Dimensija: adaptacijos periodas pradėjus lankyti „Lauros studiją“

Klausimas: koks buvo adaptacijos periodas (sunkus, lengvas, ilgas trumpas ir pan...)?

TEIGINYS	Subkategorija	Kategorija
<i>Greitai priprato, nes ji draši mergaitė, moka būti viena, susitvarko pati, jei kas nutinka netikėto, žodžiu savarankiška jau nuo pat mažens (T25)</i>	Greita adaptacija	Vaiko adaptacijos periodai pradėjus lankyti studiją
<i>Adaptacijos nebuvo, jau pirmas užsiėmimas labai sudomino (T24)</i>		
<i>Adaptacijos periodas labai trumpas, užteko savaitės, kad norėtų pati eiti (T26)</i>		
<i>Adaptacijos periodas buvo labai lengvas, ėjo noriai, laukdavo užsiėmimų. manau, kad adaptacija įvyko sėkmingai dėl kryptingo vadovės dėmesio, kiekvieno vaiko sugebėjimo atlikti visuminius poreikius, sudominti (T3)</i>		
<i>Jo net nebuvo, gal dėl to, kad yra pas mus labai jautri, ta prasme labai greitai priima naują aplinką, ji labai susidomi viskuo, kas aplinkui</i>		

<i>vyksta, ypač jei tai kokia nors muzikinė, meninė, žaidybinė veikla (T28)</i>		
<i>Gerai jautėsi nuo pat pradžių ir noriai įsitraukė į veiklą (T4)</i>		
<i>Mergaitė labai aktyvi, net nereikėjo adaptuotis, jautėsi kaip namuose, yra savarankiška, nebuvo sunkumų (T13)</i>		
<i>Lengva ir paprasta, kai pamačiau, kai po pirmo užsiėmimo priėjo prie mokytojos ir apsikabino, net širdį suspaudė, kažkaip netikėta buvo... pirmas toks kartas. Iš tikrųjų tai mokytoja kaip mama, jautri, moka su vaikais (T6)</i>		
<i>Trumpa ir lengva, nes mokytoja moka su vaikais užsiimti, labai greitai juos supranta, sudomina. Vaikams gi labai svarbu pirmas kartas, jei jau priima, tai jau visam laikui, o jei nepatinka iš pirmo karto tai jau sunku ir prisiderinti (T7)</i>		
<i>Greitai priprato, nes ji drąsi mergaitė, šnekasi iškart su nepažįstamais žmonėmis (T25)</i>		
<i>Nebuvo adaptacijos (T8)</i>		
<i>Adaptacija tokia buvo ne iš karto, gal sunkesnė, bet labai profesionali su vadovių pagalba. Mergaitė yra nedrąsi nuo gimimo, tai visur elgiasi panašiai, mažai kalba, nuleidžia galvą(T14)</i>	Reikėjo šiek tiek laiko priprasti (vidutinė adaptacija)	
<i>Labai nori eiti į užsiėmimą, bet kai ateina verkia, apsikabina, nenori manęs paleisti, labai jautri, kiek vėliau jau nebeverkdavome, bet sunkiai atsisveikindavome. Po poros mėnesių jau nebuvo jokių problemų(T15)</i>		
<i>Tai pirmas vaiko būrelis, todėl pradžioje buvo nejauku, bet kai viskas ten gerai, tame būrelyje kaip namuose, nieks nešaukia, tik žaidžia ir linksminasi, tai įsijungėm. Laiko prasme šiek tiek reikėjo, bet neskausmingai (T17)</i>		
<i>Aš labiau jaudindavausi, nei ji, mano vaikas. Tai mano adaptacija buvo sunki, o vaiko normali, manau, na gal kiek ilgesnė nei kitų vaikų, nes esam nedrąsios abi. Mes pripratusios būti visada šalia, apsikabinti, pašnekėti (T16)</i>		
<i>Nelankom nieko daugiau, nei darželio, būnam namie, tai gal dėl to, reikėjo laiko priprasti ir pasilikti vienam tarp svetimų vaikų, bet vadovės linksmos tai viskas gerai dabar, manau adaptacija įvyko gal ne taip lengvai kaip kitiems, bet pakankamai greitai (T23)</i>		
<i>Mergaitė nedrąsi, mažai kalba, mažai bendrauja, vadovės leido būti užsiėmimuose, tai labai dėkinga esu, nes kitur neleidžia, tas vaikas verkia tuomet ir verkia, tai buvome kartu tris užsiėmimus, paskui, sakydavau, kad lauksiu už durų, Laurą, paprašius dukrytei ateidavo manęs „patikrinti“ ar aš vis dėlto esu už durų. Va taip ir pripratom (T14)</i>	Lėta adaptacija	
<i>Vaikas labai nedrąsus, sunkiai pripranta naujoje aplinkoje, ir šiaip toks mažukas pagal savo bendraamžius, dažnai serga, labai reikia mamos (T8)</i>		
<i>Vaiko adaptacijos periodas buvo gana ilgas, bet negalime sakyti, kad sudėtingas, tik prireikė laiko. Atrodo jau viskas gerai, bet kai ateina laikas išsiskirti ir vėl viskas nuo pradžių. Klausiu ar kas negerai, ar nepatinka, sako viskas gerai. Ir iš tikrųjų viskas gerai, bet va...(T3)</i>		
<i>Lėtai, bet be nervų. ..gerai, kad mokytoja ramiai reaguoja ir padrašina (T28)</i>		

Psichosocialinė sveikata sąlygoja normalią fizinę, emocinę ir intelektualinę žmogaus raidą nuo gyvybės užmezgimo iki pat mirties. Raida – tai progresuojantys ir nuoseklūs vaiko motorinės, kognityvinės, socialinės, kalbos bei adaptacinio elgesio plėtotės pokyčiai. Labiausiai pastebimi

vaiko psichosocialinės raidos pokyčiai yra – kalba, elgesys, emocijos. Todėl kitas tyrimo klausimas buvo skirtas *vaiko psichosocialinės raidos pokyčiams atskleisti (pradėjus lankyti „Lauros studijos“ užsiėmimus)*. Klausimo duomenys buvo kategorizuoti sudarius 1 kategoriją ir 6 subkategorijas (žr. 4 lentelę).

Pirmoji subkategorija įvardinta – *Kalbos kaita*. Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, kad kai kurie tyrimo dalyviai nėra pakankamai atidūs ir dėmesingi savo vaikui, nes dalis tėvelių neturėjo jokio atsakymo į šį klausimą.

Keletas respondentų pastebėjo ryškų kalbos vystymosi tempą: pasipildė žodynas, sakiniai pailgėjo, pasikeitė sakinių struktūra. Tyrimo duomenys parodė, kad kai kurių apklaustųjų tėvelių vaikai turėjo kalbos trūkumų bei įvairių nukrypimų nuo bendrinės kalbos normų: tam tikrų garsų stoką, mikčiojimą, tylėjimą (T15, T16, T29).

Analizuojant atsakymus apie vaikų kalbos vystymosi raidą, buvo įdomu sužinoti, kad dalis respondentų yra įsitikinę, jog neformali muzikinė veikla ne tik teigiamai paveikė vaiko kalbos raidą, bet ir atsirado naujų vaiko kalbos intonacijų, kalba tapo intensyvesnė, raiškesnė, įdomesnė ir taisyklingesnė (T 19, T22, T27). Taip pat pastebėta, kad dėl intensyvaus dainavimo pagerėjo vaiko kvėpavimas ir dėl to kalba pasidarė aiškesnė.

Vaiko kalbos raidai didelės įtakos turi pedagogo kalba, kuri turi būti taisyklinga, skaidri ir aiški. Juk vaikas girdi ir mokosi stebėdamas ir mėgdžiodamas mokytoją, tai pastebėjo net keletas tyrimo dalyvių.

Tyrimas atskleidė, kad neformalusis muzikinis ugdymas turi neabejotiną poveikį vaiko kalbos raidos vystymuisi. Vaiko žodynas pasipildo naujais žodžiais, sakiniai tampa ilgesni ir sudėtingesni, tobulėja sakinių struktūra. Tyrimo metu buvo įdomu sužinoti, kad daugelis vaikų pradėjo aiškiau kalbėti, tarti visas raides, kurių anksčiau neištarė (T16). Taip pat pastebėta, kad dainuojant ypač sustiprėjo artikuliacinio aparato raumenys, todėl sumažėjo kalbos defektų – žodžių trumpinių, kalbant ir dainuojant vis mažiau praleidinėjamos raidės, o suaktyvėjus kalbai, vaikai tapo atviresni, pradėjo daugiau bendrauti su tėvais, bendraamžiais ir mokytoja. Atsirado dar daugiau drąsos dainuoti tiek namuose, tiek koncertuose, todėl vaikai tapo judresni, artistiškesni, labiau pasitikintys savimi ir suvokiantys save kaip išskirtinę asmenybę (T24).

Analizuojant antrosios subkategorijos (*Elgesio kaita*) duomenis, nustatyta, kad dalis respondentų labai atsainiai įvertino vaiko elgesio pokyčius pradėjus lankyti neformalųjį muzikos būrelį, teigdami „nežinau“, „nesusimąsčiau“ ir pan. Tokie atsakymai verčia sunerimti

dėl nepakankamo kai kurių tėvų dėmesio savo vaikui. Likusieji įvardijo štai tokias prielaidas: pradėjus lankyti „Lauros studiją“ pastebėta, kad vaikai tapo daug atviresni, savarankiškesni, drąsiau reiškia mintis, aktyviau bendrauja tiek su savo šeimos nariais, tiek su bendraamžiais, daugiau dainuoja, šoka, juda, tampa aktyvesni. Taip pat pradeda aiškiau suvokti supantį pasaulį, išmoksta stebėti pokyčius, geba išsakyti savo nuomonę. Įdomu buvo sužinoti, kad muzikinė veikla padėjo praplėsti ugdytinių tarpasmeninius santykius. Vaikai susirado naujų draugų, o tarpusavio bendravimas išryškino ir atskleidė naujų emocijų ir jausmų skalę (T6, T25). Siekiant išsamiai suprasti vaikų tarpusavio santykius muzikinės veiklos metu, būtina pažvelgti į šį klausimą platesniu socialinių santykių kontekstu. Mokslininkų teigimu (Hartup, 1996; Pfilipsen, 1999), draugystė ir bendravimas yra artimas, intymus abipusis ryšys. Santykiai su bendraamžiais yra labai svarbus psichosocialinio funkcionavimo veiksnys. Draugystė geriausiai suprantama apibūdinant ją atskirais kokybės aspektais. Tai – patikimumas ir globa, kai individai rūpinasi vienas kitu, palaiko, paskatina vienas kitą. Dar vienas draugystės aspektas yra konfliktai. Šiuo atveju atsiranda nepasitenkinimo, susierzinimo jausmas. Draugystė pozityvus socialinės patirties komponentas, kuris yra svarbus vaiko psichosocialinės raidos vystymuisi. Tarpusavio bendravimas teikia socialinį palaikymą, apsaugo nuo vienatvės ir depresijos (Buzaitytė – Kašalynienė, 2005). Tyrimo metu išryškėjo muzikinės veiklos įtaka vaikų bendravimui, bendradarbiavimui ir konfliktų sprendimui. Keletas respondentų teigė, kad būtent muzikinės veiklos metu vaikas susirado draugų, išmoko suprasti ir vertinti santykius (T4, T6, T16). Be to, tyrimo rezultatai parodė, kad neformalios veiklos metu vaikai pradėjo aiškiau suvokti save kaip asmenybę, išmoko atpažinti individualius bruožus ir atrasti skirtumus (T7, T6).

Tyrimo metu pasiteiravus tėvelių, kaip keitėsi vaiko elgesys neformaliosios muzikinės veiklos metu, buvo paminėtas dar vienas elgesio kaitos aspektas – lyderystė. Tai viena svarbiausių kompetencijų vaiko psichosocialinės raidos etape. Dėl siauros sampratos lyderystės ugdymui vis dar skiriama per mažai dėmesio, todėl paanalizavus gautus tyrimo rezultatus atidžiau, buvo nustatyti reikšmingi duomenys – dalies respondentų vaikai muzikinio ugdymo terpėje atsiskleidė kaip lyderiai, kurie sugeba suvienyti savo bendraamžius (T20, T22, T25). Gimęs žmogus neturi visų reikiamų savybių, bet kryptingo ugdymo dėka pamažu formuojasi vertybinis individo stuburas.

Ikimokykliniame amžiuje vyksta sparti vaiko emocinė raida. Patirtos emocijos ir įgyti gebėjimai šiame amžiuje turi didelės reikšmės tolimesnei psichosocialinei raidai. *Emociją* galima būtų apibrėžti kaip psichikos būseną, kuri pasireiškia fiziologiniu sužadimu, tam tikrais išraiškos veiksmais ir sąmoningu išgyvenimu. Jos pobūdis priklauso nuo to, ar žmonės ir aplinka padeda, ar trukdo vaikui siekti savo tikslų. Tyrimo analizės metu išryškėjo svarbi ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinio gyvenimo ypatybė – emocijų potyrių įsisavinimas. Ugdytiniai ne tik sugeba įvardinti savo emocijas, bet ir geba suprasti jų atsiradimo priežastis (T1, T3, T24). Vaikų emocijų gausa ir kontrolė priklauso nuo temperamento, nervų sistemos vystymosi, psichosocialinės raidos, santykių su tėvais, mokytojais ir kitų dalykų. Tyrimo rezultatai suponuoja prielaidą, kad muzikinis ugdymas leidžia vaikui atsiskleisti, atrasti įvairiausio spektro emocijų, išgyventi jas, atpažinti ir įvardinti. Ikimokykliniame amžiuje svarbu, kad vaikas pats gebėtų valdyti savo emocijas, todėl būtina kurti vaiko emocinei raidai palankią aplinką.

Apibendrinant šią kategoriją galima teigti, kad muzikinis ugdymas turi didelės reikšmės vaiko psichosocialinei raidai. Sparčiai kinta ugdytinių kalba, keičiasi elgesys, atsiranda nauji bendravimo įgūdžiai, atsiskleidžia emocijos.

4 lentelė

Dimensija: vaiko raidos kaita lankant „Lauros studiją“

Klausimas: Ar pastebėjote vaiko raidos pokyčius?

TEIGINYS	Subkategorija	Kategorija
<i>Pasipildė žodynas, pagerėjo sakinių struktūra(T3)</i>	Kalbos kaita	Psichosocialinės raidos pokyčiai
<i>Mažai kalbėdavome, kirsdavosi kalba, dabar kalbam žymiai geriau, manau dainavimas viską sureguliuo .pastebėjau kad pagerėjo kvėpavimas, todėl ir kalba pasitaisė(T15)</i>		
<i>Mergaitė mano labai tyli, žodžio neištrauksi, o kai pradėjome lankyti jau antrą mėnesį pradėjo reikštis, ką tu, ir vienas žodis naujas ir kitas, žiūriu, kad gaudu, kad gaudu, nu labai smagu(T19)</i>		
<i>Mažai kalbėjo, tokia nedrąsi pas mane buvo, o dabar, kai pradėjom dainuoti pas Laurą, vos ne čiauškutė pasidarė, pasakoja būtus ir nebūtus dalykus. Sakiniai ilgesni pasidarė, anksčiau tikrai to nebuvo, o dabar jau visokių žodelių išgirstu dėl to, kad pradėjo daug kalbėti tokia artistiška pasidarė. Turbūt mėgdžioja mokytoją, nes mokytoja labai gražiai dainuoja ir taisyklingai kalba(T22)</i>		
<i>Tikrai pradėjo geriau kalbėti, netgi žodžiai aiškesni pasidarė Ir tokių naujų prisigaudė, matyt i kitų vaikų išgirdo, patiko , tai ir kartoja. Anksčiau kalbėjo sava, tik jam suprantama kalba ir dar švepluodavo(T16)</i>		
<i>Kalba visą laiką keičiasi, tobulėja .nors ir seniau nebuvo baisi tylenė, bet dabar tikrai jaučiais skirtumas, pastebėjau netgi intonacijos pasikeitė,</i>		

<i>atsirado pamaiviškų manierų, žodelių tokių įdomių. Seniau pažiūrėjusi televizorių nieko nesakydavo, dabar pasakoja koki filmuką matė, kaip ten kam sekėsi. Ir tokia tarsi svarbi pasidarė, lyg labiau pasitiki savimi (T24)</i>		
<i>Kažkaip atsirado dainuojamoji kalba, ne kalba, o kaip operoj kuria ir „tipo“ kalba, bet dainuoja. Jau kartais net nusibosta, norisi normaliai pasikalbėti, o ji vis tiek traukia savo, net užnervina kartais. Dar pastebėjau, kad mokytoja ypač taisyklingai kalba(T27)</i>		
<i>Turim mikčiojimo bėdą, bet kai pradėjom dainuot tai atrodo, kad mažiau mikčiojam, tai net ant širdies pagerėjo .kai dainuoja tai visai mažai mikčioja, o kai šneka tai daugiau, bet girdėjau, kad taip visada būna, esu sutikusi daug žmonių su tokia bėda(T29)</i>		
<i>Elgesys, pradėjus dainuoti pas Laurą tikrai pasikeitė. Seniau sėdėdavo viena ir kažką veidavo, neaišku ką, o dabar tempiasi mane kartu žaisti, piešti natas, mane moko dainuoti .vis labiau nori eiti į svečius, nori pasikvieti draugų, daugiau žaisti, išdykauti(T16)</i>	Elgesio kaita	
<i>Vaikas tapo atviresnis, daugiau pasakoja, drąsiai reiškia mintis. Pastebėjau, kad pradėjo išskirti mergaites ir berniukus. Svarsto kas gražiau dainuoja ir , aišku, kad berniukai gražiau...(T7)</i>		
<i>Užsisvajoją, žiūri pro langą, sako mama paklausk paukščiukų muzikos (T 29)</i>		
<i>Nesuprantu kas pasikeitė, bet elgesys kažkoks kitoks, lyg kitas vaikas būtų. Lyg kitaip vaikšto, eisena nebe tokia ir juokiasi kitaip ir kalba daugiau, noriai bendrauja, sėkmingai susitaiko, kai susipykstam, žodžiu dainavimas, panašu, daro stebuklus. Pirmą kartą įsigijo draugų, prisimena juos namuose, seniau tai net nebuvo kalbos tokios(T25)</i>		
<i>Pradėjo labiau pasitikėti savimi, drąsiau reiškia savo nuomonę, netgi ginčijasi ir kelia balsą. Kas man nelabai patinka, bet kai suvokiu, kad tai beveik pokštas, tai juokas pradeda imti.(T4)</i>		
<i>Studijoje susirado draugų, nori labai bendrauti su jais. Prašo, kad visus kviestume į gimtadienį. Būna ir taip, pareina ir sako, kad tas berniukas, ar mergaitė nusidainuoja, tai labai negražu, bet aš jam sakau viskas bus gerai ir duodu ranką(T6)</i>	Bendravimo pokyčiai	
<i>Vaikas tapo labiau bendraujantis paprasčiau ir lengviau bendrauja su kitais, mėgdžioja visokių dainininkus(T2)</i>		
<i>Pradėjo daugiau bendrauti su bendraamžiais(T3)</i>		
<i>Tapo linksmesnė ir drąsiau bendrauja su vaikais(T9)</i>		
<i>Atsiskleidė darželio grupėje, noriai pirmauja koncerto metu darželyje, seniau reikėdavo stumti(T10)</i>	Lyderystės apraiškos	
<i>Stato savo mažesnę sėdę, sako dainuok, judėk daugiau, pasidaryk šypseną, kaip bus žiūrovui nuobodu (žodžiu viską, ką Laurą daro ir kaip moko), viską kartoja, atsirado tokių vadovaujančių savybių, o atrodo tokia rami buvo(T22)</i>		
<i>Pastebėjau, kad vaikas sugeba įkvėpti, užvesti savo draugus, kurie kartu lanko. Sako dainuok dainuok...(T25)</i>		
<i>Sako žiūrėk, čia kiškis šokinėja, o čia didelė meška, gaudyk mane, atsirado artistiško daug(T26)</i>	Artistiško apraiškos	
<i>Susipina plaukus suguldo visus žaisliukus ir dainuoja daineles iš užsiėmimų, šoka pasiėmus tai kiškį, tai kitą žaislą. Sako esu dabar laiminga, nes visi manęs klauso(T24)</i>		
<i>Atsisėda prie virtuvės stalo ir groja su pianinu. Esu dabar tikra artistė, nes moku gražiai viską daryti(T1)</i>		
<i>Rengia koncertus artimiesiems, aktyviai ir laisvai atlieka būrelio daineles, maivosi su mikrofonu, daug vaidybos ir linksmybių(T3)</i>		
<i>Būna pareina ir tyli, paskui nušvinta ir sako, aš būsiu dainininkė, - taip juokingai (T 21)</i>		

<i>Anūkėlė labai talentinga, be perstojo dainuoja yra artistiška(T11)</i>		
<i>Seniau dainuodavo bet kaip, dabar pagalvoja, jei ne taip susigėdina, ir vis šneka ir šneka, kad koncertuos, reikia naujos suknelės, reikia, kad žmonėms patiktų balsas ir aš kad patikčiau, eisiu į koncertą greit, kviesim močiutę, pirks močiutė bilietą, nes reiks ploti, o senelis po koncerto pirks ledų ir dar gausiu turbūt gėlę nuo ko nors(T5)</i>		
<i>Po būrelio nuotaikos būna visada linksmos ir vėl laukiam kito užsiėmimo (T24)</i>	Nuotaikų kaita	
<i>Nuotaika visada būna puiki, jai patinka kūrybinės užduotys, yra veiklos, iškart sureaguoja džiaugsmingai, jei pagiriu , kai dainuoja, bet jei nieko nesakau iškart nuliūsta, reikia būtinai pastebėti(T29)</i>		
<i>Pribėga po užsiėmimo, sako mama, kaip mane pagyrė, sakė šaunuolė, visa švyti iš laimės. ir tik grįžtam namo tai tas negerai, tai anas negerai, tai batukai pyksta, tai meškučio neranda. Nu žodžiu klausia, kada vėl dainuot eisim, kada reiks tėveliui mašiną plauti, nes reiks vežti pas Laurą(T30)</i>		
<i>Vaikas tapo linksmesnis ir aktyvesnis(T10)</i>		
<i>Atsirado nuotaikų pakylėjimai, ypač tą dieną, kai vakare užsiėmimai (T 11)</i>		
<i>Parėjo vieną kart iš Lauros ir juokiasi, sakau kas yra, sako labai juokingai darėm , virėm puodą – makaronus, o išvirė guminukai, dabar būsiu linksma visą savaitę(T25)</i>		
<i>Kai būna supykusi, sakau neisim į būrelį, tada iškart pasikeičia tokia gerutė pasidaro (T 26)</i>		
<i>Grįžta iš būrelio geros nuotaikos, o prieš einant būna susijaudinusi(T24)</i>		
<i>Tokia romantiška mergaitė tapo (T28)</i>		
<i>Nuotaikos keičiasi, bet nežinau ar nuo būrelio, ar šiaip (T 18)</i>		
<i>Ramesnė tapo, sako nieko tokio, viskas bus gerai ir nebeverkia, o seniau verkdamo, kas tik biški(T13)</i>		
<i>Nepastebėjau nuotaikų kaitos(T9)</i>		
<i>Tokia reikalaujanti visko buvo, dabar pastebėjau išmoko dalintis, mažiau reikalauti ir dėl to nepyksta, o anksčiau pykdavo(T3)</i>		
<i>Labiau džiaugsminga, rečiau verkia ir ne taip greitai susinervina labai noriai bendrauja su visais sutiktaisiais. Seniau taip nebūdavo. Dabar prašo nuvesti į kokį koncertą, spektaklį. Seniau išvis tokių kalbų nebūdavo. Ir šiaip, laukia koncertų kada galės padainuoti. Jeigu nesulaukia, tai sako aš jau pykstu, bet nebepyksiu, kai eisim dainuoti (T 12)</i>	Psichosocialinė raidos atmosfera	

Tyrimo eigoje respondentams pateiktas klausimas – *ar pastebėjote, kad jūsų vaikas imituoja studijos veiklą?* Išanalizavus tyrimo dalyvių atsakymus buvo sudaryta 1 kategorija ir 2 subkategorijos (žr. 5 lentelę).

Ugdymo įstaiga yra vieta, kur vaikas įgyja žinių bei įgūdžių, intensyviai lavina savo intelektą, bendrauja su bendraamžiais, susidaro vertybių sistemą, reiškia savo gebėjimus ir aktyviai veikia. Mokytojo vaidmuo ir veiklos specifika šiame procese ypatingai svarbūs. „Lauros studija“ yra vieta, kurioje vyrauja mažai varžanti aplinka, bet sukurta tam tikra

metodika, kaip kryptingai ugdyti vaiką. Svarbiausia atskleisti vaiko individualybę, kad vaikas nuolat tobulėtų aktyviai veikdamas. Mokslininkų (Redding, 2000; Myers, 1996 ir kt.) požiūriu, individo elgesį didele dalimi lemia įgyta patirtis. Ugdymo įstaiga, kurią pasirinkote, muzika, kurios klausote, draugai su kuriais bendraujate, visa tai aplinka, kurią pasirinkote remdamiesi savo polinkiais. Pasirinkimas mus formuoja, o mes „atspindime pasirinkimą“ imituodami veiklą, kuri mums patinka.

Atsižvelgiant į pateiktus argumentus, tėvams buvo suformuluotas klausimas: „*Ar vaikas imituoja studijos veiklą namuose*“? Dauguma respondentų teigia, kad vaikas, grįžęs iš užsiėmimų daugiau ar mažiau imituoja veiklą, kurią vykdė užsiėmimų metu – dainuoja, šoka, niūniuoja, moko kitus šeimos narius. Dalis tėvelių nurodė, kad vaikas namuose netgi imituoja mokytojos išorinius požymius: apsirengimą, veido mimiką, netgi kalbą. Kiti paminėjo vadovę kaip veiksnį, kuris skatina imituoti veiklą (subkategorija – *Užsiėmimų imitacija namuose ir artimojoje aplinkoje*).

Apibendrinant šią subkategoriją galima teigti, kad poreikis muzikuoti yra didelis ir kai kuriais atvejais svarbesnis už kitus poreikius, nes veikla, sukurta neformalios ugdymo veiklos metu ryškiai atsispindi kitoje aplinkoje – namuose ar kitoje artimojoje aplinkoje. Poreikis muzikuoti motyvuoja mūsų elgesį, todėl norisi tai pakartoti. Mokantis atsiranda noras būti veiksmingam ir veikti dėl pačios veiklos. Šioje situacijoje išryškėja vidinė motyvacija, kuri veikia individo pastangas. Motyvacija teikia elgesiui energijos ir nukreipia tam tikra linkme.

Antrojoje subkategorijoje („*Koncertinės veiklos imitavimas*“) pateikti teiginiai, kurie akcentuoja vaiko koncertinės veiklos imitavimą namų aplinkoje. Įdomu tai, kad beveik visi respondentai pažymėjo, kad vaikai noriai koncertuoja, turi didelį „džiaugsmą“ tai darydami, be to, sugeba į šią veiklą įtraukti ir kitus šeimos narius. Vaikai jaučiasi svarbūs, laimingi, pakylėti.

Apibendrinant galima teigti, kad pasirinkta neformali muzikinė veikla ypač naudinga tenkinant fiziologinius poreikius. Pajutę savąją vertę, vaikai siekia saviraiškos ir išreiškia savo galias, įgyja savosios vertės jausmą, tokiu būdu tampa laimesni, daugiau bendraujantys, labiau ir giliau suvokiantys mus supantį pasaulį.

Dimensija: „Lauros studijos“ užsiėmimų veiklos imitavimas namuose, svečiuose ir kt.

Klausimas: ar pastebėjote, kad jūsų vaikas imituoja studijos veiklą?

TEIGINYS	Subkategorija	Kategorija
<i>Dažnai moko močiutę ir senelį dainelių, kurias išmoko studijoje (T16)</i>	Užsiėmimų imitacija namuose ir artimojoje aplinkoje	Vaiko imitaciniai vaidmenys po užsiėmimų studijoje
<i>Moko dainuoti kiemo drauges Lauros dainų, nuolat niūniuoja, svarbiausia, kad jai tai patinka (T29)</i>		
<i>Viską grįžusi padainuoja ir moko senelius ir tėvus dainuoti, o ypač žaidžia žaidimus, nes labai patinka. Dar niekas nebuvo jos taip užkabinęs (T26)</i>		
<i>Tai nuolat dainuoja, šoka, kūrybiškai imituoja studijos veiklą namuose (T3)</i>		
<i>Namuose matau užsiėmimų atspindį, svečiuose dar nelabai drįsta, bet močiutei į ausį paniūniuoja, tokia lyg gėdijasi, lyg nori, lyg vėl kuklinasi (T1)</i>		
<i>Paprašė nupirkti mikrofoną ir ilgą suknelę. Pasileidžia plaukus ir sako dabar būsiu mokytoja, dainuoja daineles, dirguoja kažką, aiškina, susisodina žaisliukus ir moko juos (T14)</i>		
<i>Nuolat dainuoja ir kūrybiškai elgiasi, kaip užsiėmimuose, dainuoja ir verda puodą, pvz., makaronus, einam į parduotuvę ieškoti tokio puodo, bet nerandam, noriai dainuoja kaimynams, maivosi (T11)</i>		
<i>Dažnai imituoja ir rodo, ko išmoko užsiėmimų metu (T10)</i>		
<i>Imituoja veiklą, mielai dainuoja namuose, manau dėl to, kad patinka vadovė. Yra į ką lygiuotis (T4)</i>		
<i>Labai daug moko mus, sako dainuok, paskui sako kvėpuok į pilvuką, nes negalima su pečiais dainuoti, oras pilvuke turi būti. Ir išsižioti reikia kaip krokodilui daug, o ne kaip pelytei, žodžiu vyksta pamokos kaip reikalas, kartais net atsibosta, norisi ramiai pasėdėti. o čia tai tas, tai tas (T19)</i>		
<i>Nuolat sako, kad jau visko išmoko, vyras tai nesileidžia mokomas, o man smagu, mes kartu dainuojam, važiuodamos mašina dainuojam, liepė man prisirašyti dainelių iš interneto LAUROS, tai ir traukiam važiuodamos į parduotuvę, ar namo (T22)</i>		
<i>Geriausia tai, kad kai namuose dainuoja, nebelieka laiko žygti, kad nėra ko veikti, ir piešti pradėjo, atsirado tokių neplanuotų užsiėmimų, kurių anksčiau nebūdavo (T25)</i>		
<i>Užsimiršta, atsipalaiduoja, nevalingai pradeda dainuoti, matyt įsirašo į galvelę ta muzika, sakau šaunuolė, tai susigėsta, bet labai smagu, kad taip yra (T29)</i>		
<i>Pasisveikina su manim ryte ne paprastai, o dainele. Sako „labas, mama, kaip tu gyveni“ (T27)</i>		
<i>Moko žaisti muzikinius žaidimus daugiausia, obuoliuką, išminčių (T26)</i>		
<i>Moko mažesnę sesę, sako stok, dainuok ne taip, o paskui kartu dainuoja, o svarbiausia, kad kalba kaip LAURA, sako nu kur padėjai šypseną ar į kišenę įsidėjai, greit išsitrauk ir einam dainuoti. taip juokinga. Tai nufilmuoju ir siunčiu vadovei, nes viskas kas vyksta pamokoje, viskas kartojasi namie. Vyras sako, žiūrėk, Laura pas mus gyvena... (T29)</i>		
<i>Taip, koncertai mūsų namuose dažni, dažniausiai pasijungiam kompiuterį, kad skambėtų dainos iš studijos, o kai tai įvyksta tai tik</i>		

<i>leisk, tai visą dieną pratupės..(T28)</i>		
<i>Dainuoja su mikrofonu iš buteliuko išmuktas daineles, kartais visai netikėtai nustebina, maniau, kad tokia nedrąsi, bet pasirodo ohoho... (T24)</i>		
<i>Namuose noriai koncertuoja, dainuoja išmuktas daineles, svečiuose taip pat parodo, ką moka, suburia visus vaikus, kurie leidžiasi “tampomi” ir pradeda(T25)</i>		
<i>Labai smagu, kai per šventes šeimos, turi veiklos, dainuoja, koncertuoja(T16)</i>		
<i>Apsivelka ilgą suknelę, susisodina žaisliukus ir jiems rengia koncertą(T3)</i>		
<i>Šeimos švenčių metu visada turime išklausti koncertinės programos, programa dažniausia būna ilgą, kol neišdainuoja visų dainelių, tai neleidžia ir pasijudinti, reikia išbūti iki galo(T11)</i>		
<i>Auklėtoja pasakojo, kad darželyje nuolat koncertuoja vaikams, tai ir auklėtojai gerai ir mums(T5)</i>		
<i>Pasidažo lūpas, pasileidžia plaukus ir dainuoja kaip tikra dainininkė, nes Lauros tai plaukai ilgi. Seniau jau zyzė, kad reikia kirpti, o dabar tai jau nieku gyvu neliestu(T7)</i>		

Kiekvienas individas unikalus ir nepakartojamas. Kiekvienas žmogus – asmenybė. Mūsų asmenybės bruožai priklauso nuo to, kur ir su kuo mes esame, kokių lūkesčių mes turime ir ko siekiame. Pasak G. Myers (1996), elgesys priklauso nuo to, kaip mūsų vidiniai lūkesčiai sąveikauja su mus supančia aplinka. Kiekviena subrendusi asmenybė turi lūkesčių, tačiau vaikai moka pasaulį priimti tokį, koks yra, be išankstinės nuostatos. Daugelis situacijų jiems yra naujos, įdomios arba neįdomios. Jie žavisi viskuo, ką jie pamato, be išankstinių lūkesčių, džiaugiasi gyvenimu čia ir dabar, todėl jų lūkesčiai dažnai atitinka realybę. Vaikai turi mažesnius išankstinius lūkesčius laimei ar sėkmei nei suaugusieji, todėl jie jaučiasi laimingesni (<http://coachingblog.lt/autoriu-straipsniai/tavo-lukesciai-tavo-draugai-ar-priesai>).

Šie argumentai paskatino pasidomėti, kaip tėvai vertina savo *vaikų lūkesčius* lankant muzikinius užsiėmimus. Iš atsakymų į klausimą – *kokie vaiko lūkesčiai išryškėjo lankant „Lauros studiją“*, buvo sudaryta 1 kategorija ir 3 subkategorijos (žr. 6 lentelę).

Vaikai elgiasi natūraliai, vedami prigimties. Svarbiausias jų „darbas“ neformalios muzikinės veiklos metu yra išmokti žaisti bendraamžių grupėje, išmokti pirminių meninių įgūdžių. Tai pirmasis socializacijos etapas, išėjimas į visuomenę. Svarbiausioji supančių pedagogų ir kitų suaugusiųjų atsakomybė yra pasirūpinti, kad aplinka būtų jauki, saugi, mėgstama, draugiška, leidžianti atsiskleisti vaizduotei, mąstymui, fantazijoms, suteikianti tyrinėjimo galimybę, skatintą eksperimentuoti, kurti, repetuoti įvairius vaidmenis. Atlikdami įvairiausias jiems patinkančias užduotis, dainuodami, šokdami, kurdami – vaikai neįvardija

lūkesčių, dažniausiai išsako žodžiais savo emocijas ir potyrius (T11, T19). Tyrimo metu pastebėta ir užfiksuota, kad dauguma vaikų labai laukia užsiėmimų ir koncertų. Vaikas yra džiaugsmingas, kai turi galimybę pademonstruoti savo muzikinius – meninius gebėjimus. Jaučiasi svarbus ir pastebėtas, kuomet užlipa ant scenos dainuoti, ir jam artimieji, draugai ploja, kartu džiaugiasi. Ne mažiau svarbūs ir materialūs paskatinimai – gėlytė, saldainis ir pan. (T26).

Keletas respondentų teigia, kad neformali muzikinė veikla ypač svarbi asmenybės formavimuisi, teigiamų emocijų skalės plėtrai, savivertės kėlimui, savarankiškumo ugdymui (si) ir laimės jausmo puoselėjimui. Laimė yra būseną, susijusi su savęs realizavimu ir pasitenkinimu. Didžiausias laimės jausmas tiesiogiai susijęs su aplinka, bendravimu ir veikla. Daugeliui vaikų dainavimas užsiėmimų ir koncertų metu sukelia laimės ir pasididžiavimo savimi jausmą. Įdomu tai, kad daugelis respondentų pastebėjo, kad jų vaikas laimingas tada, kai pats kažko išmoksta, išgyvena ar sukuria (T11, T19). Dar viena svarbi vaiko laimės sąlyga – matyti nors vieną laimingą žmogų (mamą, tėtį, darželio auklėtoją, draugą). Tik taip vaikas suvokia, kad džiaugsmas ir laimė įmanomi dalykai.

Pasak Dreikurs (2004), tik atradus natūralius vaiko pomėgius galime skatinti vaiko psichosocialinę raidą, kuri susideda iš vaiko bendravimo gebėjimų, emocijų, taip pat asmenybės vystymosi. Vaiko pažintinės raidos skatinimas yra pagrindinė pedagogų ir tėvų užduotis. Neformalusis muzikinis ugdymas turi skatinti natūralius vaiko pomėgius, polinkius ir talentus. Taip pat svarbu mokyti vidinės motyvacijos ir atsakomybės jausmo. Analizuojant tyrimo duomenis kaip tik pastebėta, kad kryptinga neformali muzikinė veikla atskleidžia vaiko atsakomybės jausmo pirmines apraiškas (T6, T12, T17). Mokslinėje literatūroje (Giedraitytė, 2006; Bieliauskaitė, 2006) pažymima, kad jau nuo ankstyvųjų metų vaikus reikia mokyti realių veiksmų, kuriais jie įrodytų savo atsakomybę. Atsakomybės jausmą dažnai lydi pasididžiavimo savimi jausmas, kuomet paskirta užduotis tinkamai atrinkta. Būtent tai atsispindi tyrimo rezultatuose (T9, T19, T23).

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko psichosocialinė raida apima įvairius vaiko gebėjimus, kurie padeda įgyti žinių ir suprasti aplinką. Tyrimo rezultatai parodė, kad didžiausi pokyčiai ir raidos pažanga vyksta tada, kai vaikas kryptingai ugdomas.

Dimensija: Studiją lankančių vaikų lūkesčiai koncertų metu

Klausimas: apibūdinkite, kokie vaiko lūkesčiai išryškėjo lankant „Lauros studiją“?

TEIGINYS	Subkategorija	Kategorija
<i>Didžiausia šventė, kai reikia eiti į koncertą(T11)</i>	Laimės jausmo išgyvenimas	Emocijos koncertų metu
<i>Labiausiai laukia koncertų, o ant scenos tai laiminga, šypsosi, ne kiek dainuoja, kiek didžiuojasi, džiaugiasi, man mojuoja, net pamiršta dainuoti(T19)</i>		
<i>Labai patinka užsiėmimai, bet labiausiai laukia koncertų, sako geriau būtų daugiau nei du kartus eiti pas Laurą(T4)</i>		
<i>Labai patinka scena ir labiausiai kada galės pasirodyti, padainuoti kur daug žmonių ir kad darželio auklėtoja pamatyti, ir kad močiutė pamatyti, o jei dar kokią gėlę ar saldainį gauna, tai jau geresnės dienos nė nereikia tikėtis(T26)</i>		
<i>Nepaprastai laiminga kai scenoje tenka pasirodyti, jai net nesvarbu dainuoti, svarbu žinoti, kad eis, kad užlips ant scenos ir mamytei pamojuos(T1)</i>		
<i>Kai dainavome „Juonio pastogėje“ buvo laimingiausia diena pasaulyje, čia taip man ir pasakė. Sako geriau negu važiuoti kur nors toli. Labai smagu būti su draugais, vaikščioti. Labai laiminga tada esu(T16)</i>		
<i>Koncertai didelis malonumas, o kai pamatė save per televizorių, tai išvis galvojau, kad namai sugrius, tiek šypsenu, tiek pasakojimų, ir močiutė skambina ir teta skambina ir kaimynė matė, emocijų pilni namai, klausia kada vėl važiuosime, kada naują dainelę dainuosime, kaip lipsime į autobusą, kaip rengsimės, žodžiu, emocijų pilnai savaitei. Labai džiaugiuosi dėl to (29)</i>		
<i>Artistė nuo prigimties, tai koncertas didelis įvykis, malonumas (T30)</i>		
<i>Noras pasirodyti koncertuose visada lydimas pasididžiavimo jausmo. Ypač tada, kai gerai pasiseka (T19)</i>		
<i>Labai pakylėta jaučiasi po koncertų, sako matai kaip aš moku, matai kokia graži dainelė ir kad visą ją prisimenu ir nepamiršiu (T9)</i>		
<i>Pasakoja seneliams išdidžiai apie pasirodymą scenoje(T23)</i>	Pasididžiavimo jausmo išgyvenimas	
<i>Dainavimas koncertuose priduoda pasitikėjimo, drąsos, noriai koncertuoja(T27)</i>		
<i>Prieš koncertą stengiasi susikaupti, kaip didelė artistė, nebėgioja kaip kiti vaikai(T12)</i>		
<i>Būna, kad nerimauja, kad žodžių nepamirštų, kad kiti vaikai nesuklystų(T6)</i>		
<i>Koncerto metu atidžiai stebi savo vadovę. Laukia ką pasakys ar pagirs, ar prieis. Sako, jeigu gerai darysiu viską, tai tu mamyte labai apsidžiaugsi tikriausiai, būsiu dar mylimesnė dukrytė tavo, o ir tėtis leis sėdėti mašinos priekyje, nes jau būsiu didelė žvaigždė. Labai svarbūs jau tie koncertai ir pasirodymai...(T17)</i>	Atsakomybės jausmo apraiškos	

Tyrimas atskleidė, kad tyrime dalyvavę respondentai (vaikų tėvai) supranta neformaliojo muzikinio ugdymo reikšmingumą. Taip pat išaiškėjo, kad daugelis tėvų pastebėjo vaiko psichosocialinės raidos pokyčius, o muzikinė patirtis, įgyta neformalios muzikinės veiklos metu, įtakoja vaiko elgesio, kalbos vystymąsi, emocijų plėtrą. Daugelis tėvų supranta muzikinius užsiėmimus kaip dvasinę veiklą, kuri skatina išorinę motyvaciją, fizinę raidą ir besivystančiai asmenybei būtinų savybių (tokių kaip kūrybiškumas, originalumas, lankstumas, artistiškumas, smalsumas, jautrumas ir t.t.) plėtrą bei turtinimą. Tyrimo metu taip pat paaiškėjo, kad respondentai ypatingai vertina pedagogo kompetencijas. Išskirdami tokias mokytojo savybes kaip kūrybiškumas, jautrumas, artistiškumas, autoriniai, pozityvūs, novatoriški ugdymo metodai.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros ir švietimo dokumentų analizė parodė, kad neformalus muzikinis ugdymas yra kryptinga veikla, kuri papildo švietimo ir mokymo sistemas, veikia visapusišką asmenybės ugdymą. Neformaliuoju būdu įgytų žinių panaudojimas stiprina asmenines ugdytinių kompetencijas bei psichosocialinę raidą, tenkina mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padeda jiems socializuotis ir tapti aktyviais visuomenės nariais.

2. Apibendrinus mokslinę literatūrą apie ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos etapus, galima teigti, kad daugumoje mokslo darbų yra išryškinamos kelios pagrindinės teorijos, išsamiai analizuojančios tam tikrą raidos dimensiją. Mokslininkai vieningai teigia, kad vaiko raidai ir jo gebėjimui prisitaikyti visuomenėje įtakos turi biologiniai, socialiniai ir kultūriniai veiksniai. Individas augdamas praeina tam tikrus tipiškus bruožų turinčius raidos tarpsnius, įgyvendina atitinkamus raidos uždavinius, kurie ilgainiui kinta, suteikia elgesiui naują formą. Šiame kitimo procese svarbų vaidmenį atlieka vyraujanti vaiko veikla, naujas tos veiklos turinys, nauji santykiai su suaugusiais.

3. Mokslinės literatūros analizė patvirtino, kad neformalusis muzikinis ugdymas ikimokykliniame amžiuje turi svarios įtakos vaiko psichosocialinės raidos vystymuisi, emocinių ir kognityvinių gebėjimų ugdymui(si). Muzikinis ugdymas ne tik pozityviai papildo kognityvinę ugdytinių raidą, bet ir formuoja prigimtinius gebėjimus, skatina vaiko psichosocialinės raidos pokyčius, o muzikos ir socializacijos sąsajos užtikrina visuminį žmogaus vystymą(si).

4. Idėja pasirinkti kokybinio tyrimo strategiją ir pasitelkus interviu metodą apklausti „Lauros studiją“ lankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvelius visiškai pasiteisino. Atliktas tyrimas parodė, kad kryptinga, tikslinga, autorine programa paremta neformali muzikinė veikla gali pozityviai paveikti ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinę raidą. Tai akivaizdžiai įrodo surinkti ir kokybinio tyrimo priemonėmis apdoroti informantų teiginiai, kuriuose pateikti svarūs argumentai, patvirtinantys, kad neformali muzikinė veikla:

- teigiamai veikia vaikų kalbos vystymąsi – dainuojant ypač sustiprėja kalbos aparato raumenys, todėl sumažėja kalbos defektų : žodžių trumpinių, vaiko žodynas pasipildo naujomis intonacijomis, kalba tampa intensyvesnė, raiškesnė ir taisyklingesnė;
- padeda vaikams drąsiau reikšti mintis, aktyviau bendrauti su savo šeimos nariais ir su bendraamžiais;
- skatina tapti aktyvesniais – daugiau dainuoti, šokti, judėti;
- padeda aiškiau suvokti supantį pasaulį, gebėti išsakyti savo nuomonę, tapti daug atviresniems;
- padeda atsiskleisti lyderystės bruožams;
- sudaro prielaidas atrasti įvairiausio spektro emocijų, išgyventi jas, atpažinti ir įvardinti;
- skatina imituoti namų aplinkoje užsiėmimų ir koncertų metu vykstančią veiklą – dainuoti, šokti, kurti, mokyti kitus šeimos narius.

Kokybinio tyrimo priemonėmis išanalizuoti informantų teiginiai patvirtino hipotezę, jog išryškinti kompleksiški ir kūrybiški neformalios muzikinės veiklos bruožai, atitinkantys dabarties gyvenimo poreikius, neabejotinai daro poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinei raidai.

LITERATŪRA

1. Aleknaitė – Bieliauskienė R. (2011). Meno proceso suvokimo reikšmė ugdant jaunimo tautinį mentalitetą // Meno procesas: tarp konstruktyvaus mąstymo, emocijų ir įkvėpimo: mokslinės konferencijos pranešimai ir moksliniai straipsniai. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
2. Aleksienė V. (2001). Muzikos terapijos raida Lietuvoje // Pedagogika. Mokslo darbai. Vilnius.
3. Balčytis E. (2005). Kompleksinio muzikinio ugdymo koncepcija. Kūrybos erdvės. Nr. 2. P. 13-21. Šiauliai: ŠU.
4. Bandura A. (1974). Behavior Theory and the Models of Man. American Psychologist.
5. Barkauskaitė M. (2004). Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje. Pedagogika.
6. Bendrieji ugdymo planai. (2013).
7. Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa // Patvirtinta Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2002 m. birželio 24 d. Įsakymu Nr. 1147.
8. Berger P. L., Luckmann T. (1966). The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge, Garden City, NY: Anchor Books.
9. Campbell P. Sh. Muzikinis vaikų ugdymas. *Gama*. 3, 4, 5, 1993.
10. Corbin, J. M., Strauss, A. L. (2008). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory (3rd ed.). Los Angeles: Sage Publications, Inc.
11. Creswell, J. W. (2013). Qualitative Inquiry and Research Design. Choosing Among Five Approaches (3rd ed.). Los Angeles: Sage.
12. Dalcroze'as E. Ž. (2000). Apie improvizaciją ir judesius. *Gama*, 24.
13. Dubosaitė L. (2007) Gabių vaikų ugdymo ypatumai: specialiųjų mokymosi, emocinių ir socialinių poreikių tenkinimas // Muzika ir teatras: nuo kūrybos iki edukacijos: mokslinės konferencijos pranešimai. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
14. Dubosaitė L. (2009) Mokinių rengimas viešam pasirodymui: psichologiniai palaikymo būdai // Žymiosios muzikos ir teatro asmenybės: jų veiklos projekcija

- Lietuvos kultūroje: mokslinės konferencijos pranešimai. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija.
15. Elo S, Kyngäs H. (2008). The Qualitative Content Analysis Process. *Journal of Advanced Nursing*.
 16. Erikson E. (1963). *Childhood and society*. New York.
 17. Freud S. (1976). *Introductory lectures on psychoanalysis. The complete psychological works of Sigmund Freud*. New York.
 18. Gabnytė G. (2008). Muzikinis ugdymas švietimo kaitos procese. Respublikinės metodinės praktinės konferencijos medžiaga. Kauno pedagogų kvalifikacijos centras.
 19. Gillham, B. (2005). *The Research Interviewing: The Range of Techniques*. Maidenhead: Open University Press.
 20. Girdzijauskienė R. (2003). *Vaikas, muzika, kūryba*. Vilnius.
 21. Girdzijauskienė R. (2013). Professional Competence of a Music Teacher: Pedagogue versus Musician. *European Perspectives on Music Education*. Innsbruck, Esslingen, Bern-Belp: Helbling. P. 209-221.
 22. Gordonas E., Cameronas Ch. (1999). *Vaiko muzikalumo puoselėjimas*. Vilnius.
 23. Guest, G., Bunce, A., Johnson, L. (2006). Howmany Interviews are enough? An Experiment with Data Saturationand Variability. *Field Methods*, 18 (1), 59-82.
 24. Gumbytė – Mačiulskienė J.(2005). *Meninio ugdymo įtaka asmenybės brandai*. Marijampolė.
 25. Hartup W. W. (1996). The company they keep: Friendship sand their develop mental significance // *ChildDevelop-ment*.
 26. Havinhursto R. (1948). *Developmental Tasks and Education*. Chicago.
 27. Herman E. (2008). *Suzuki metodas: gyvenimo mokymo filosofoja*. Gama.
 28. Hickey M. (2003). Creative thinking in the context of music composition. In Hickey, M. (Ed.), *Whyand how to teach music composition: a new horizon for music education* (pp.31-53). Reston, VA: Music Educators National Conference.
 29. Jordan – de Cabro J. (1994). *Nuo garso prie ženklo*. Gama, 6.

30. Jovaiša L. (2010). Saviugda šiandien. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
31. Jovaiša L. (2011). Edukologija. Edukologijos įvadas, edukologijos pradmenys. Vilnius: Agora.
32. Juodaitytė A. (2003). Vaikystės fenomenas: socialinis - edukacinis aspektas. Monografija. Šiauliai: ŠU leidykla, 2003.
33. Katinienė A. (1998). Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Kronta.
34. Kievišas J. (1997). Vaiko muzikinė raiška. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
35. Kvieskienė G. (1997). Demokratijos pamokos. Democracy Lessons // Demokratijos mokykla, Vilnius: Presvika.
36. Leliūgienė I. (1997). Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas.
37. Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatymas, 2011, Nr. XI-1281 [žiūrėta 2012-04-19]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395105&p_query=&p_tr2>.
38. Mayring Ph. (2010). Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken. Weinheim: BeltzVerlag.
39. Maslow A. (1989). Psichologijos duomenys ir vertybių teorija. Vilnius: Gėrio kontūrai.
40. Matonis V. (2000). Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Vilnius.
41. Myers D. G. (1996). SocialPsychology. New York: McGraw – Hill, Inc.
42. Mönks F. J., Heller K. A., Passow A. H. (2000). The study of Giftedness: Reflections on where we are and where we are going // Heller K. A., Mönks F. J., Sternberg R. J., Subotnik R. F. (Eds). International hand - book of giftedness and talent (2nd edition). Oxford: Elsevier Science Ltd.
43. Navickienė L. (2005). Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje. Vilnius.
44. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija // Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V - 554 redakcija.
45. Orff K. (1975). Schulwerk. Musikfür kinder. Mainz.
46. Piaget J. (2002). Vaiko kalba ir mąstymas. Vilnius.

47. Pileckaitė – Markovienė M., Nasvytienė D., Bumblytė D. (2004). Vystymosi psichologija. Vilnius.
48. Piličiauskas A. (2002). Kultūra kaip muzikinio ugdymo tikslas // Muzikinio Ugdymo aktualijos : metodinių straipsnių rinkinys studentams ir mokytojams. Šiaulių universiteto leidykla.
49. Psichologijos žodynas. (2003) Mokslo ir enciklopedijų leidykla. Vilnius.
50. Phillipsen L. S. (1999). Associations between age, gender, and group acceptance and three components of friendship quality // Journal of Early Adolescence.
51. Poškutė-Griun R. (2000). Kaip vaikai mokosi muzikos? Gama, 24.
52. Redding S. (2000). Parents and Learning. Brussels: International Academy of Education.
53. Rinkevičius Z. (1993). Mokinių muzikinis ugdymas. Klaipėda.
54. Rinkevičius Z. (2006). Žmogaus ugdymas muzika. Klaipėda, 2006.
55. Rogers A. (2005). Non-formal Education – Flexible Schooling Or Participatory Education. Printed in the United States of America.
56. Ruud E. (1998). Musictherapy: improvisation, communication and culture.
57. Barselona Publishers.
58. Shenen P. K. (1993). Nuo Gvido iki Gordono. Gama, 2.
59. Strakšienė D. (2009). Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu. Šiaulių Universitetas.
60. Sullivan T. (2005). Creativity and Music Education.
61. Suslavičius A. (2006). Socialinė psichologija. Vilniaus universitetas.
62. Stulpinas T. (1996). Ugdymo rezultatai. Šiauliai : Šiaulių pedagoginis institutas.
63. Šečkuvienė H. (2004). Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas. Vilnius.
64. Šinkūnienė J. R. (2003). Muzika be sienų // Viltis.
65. Tarptautinių žodžių žodynas, 1995
66. Trimakas K. (1997). Asmenybės raida gyvenime. Kaunas.
67. Tutkuvienė J. (1995). Vaikų augimo ir brendimo vertinimas. Vilnius.
68. Vaičienė A. (1996). Ikimokylinio amžiaus vaikų estetinio auklėjimo pagrindai. Vilnius.

69. Vaikų ir jaunimo socializacijos programa // Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 209, Žin., 2004, Nr. 30-9952004, Nr. 209.
70. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos // Patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, Žin., 2003, Nr. 71-3216.
71. Velička E. (1997). Muzika – mistinis visatos modelis. Kaunas.
72. Velička E. (1995). Garsų ir tylos paslaptys. Kaunas.
73. Vilkelienė A. (2013). Ypatingųjų mokinių meninis ugdymas. Mokslo darbų apžvalga. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
74. Vilkonienė M. (2007). Bendrojo išsilavinimo kokybė: samprata, problematika, Praktika. Vilnius: Ciklonas.
75. Žydžiūnaitė V., Neifachas S., Zubrickaja E. (2011). Teisinio visuomenės švietimo strategijos modeliavimas. Mokslo studija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
76. Žukauskienė R. (2001). Raidos psichologija. Vilnius.
77. Walsh K. B. (1998). Į vaiką orientuotų klasių kūrimas. Vilnius.
78. Ветлугина Н. А. (1967). Музыкальное развитие ребенка. Москва.